

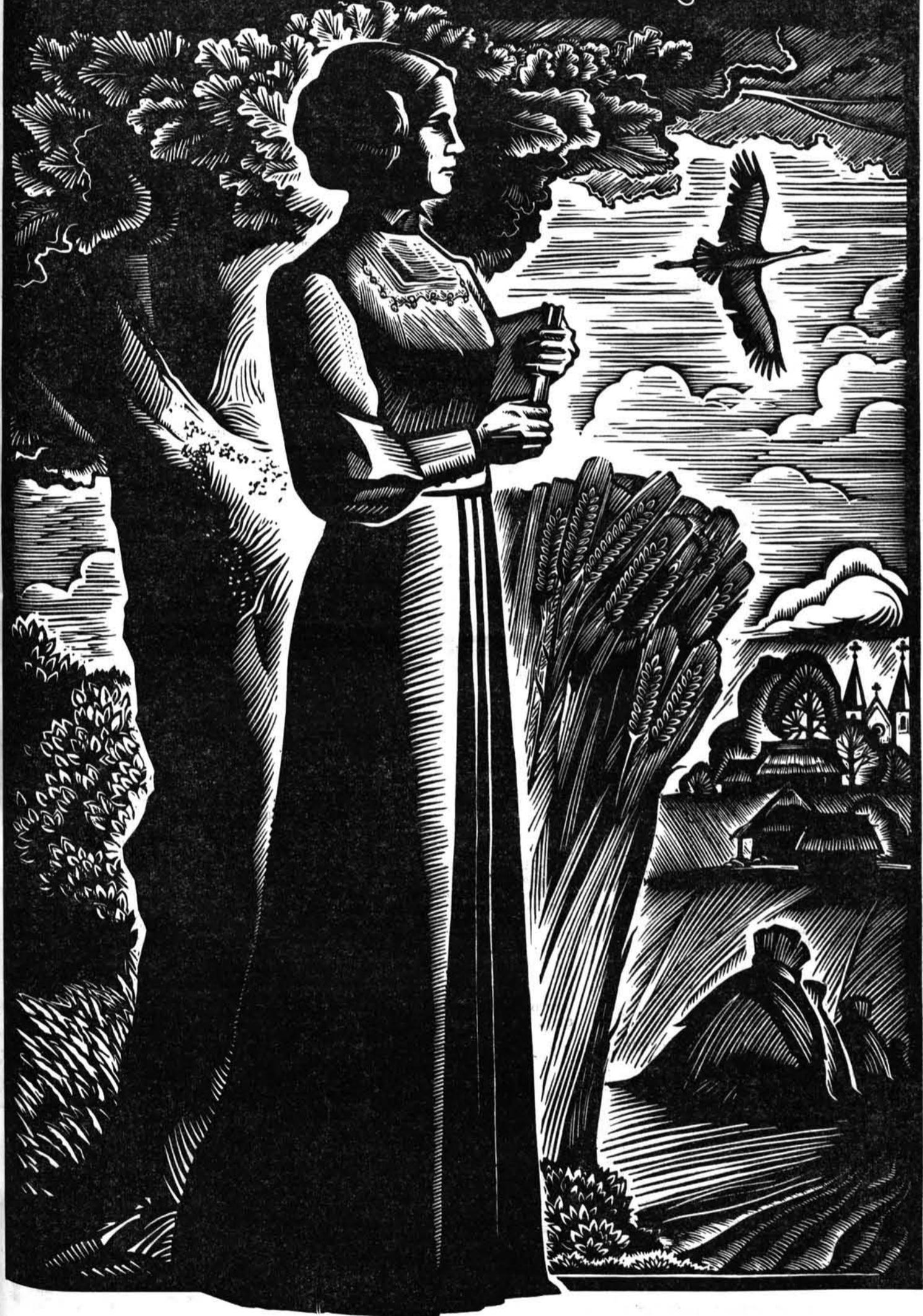
Голас Радзімы

№ 30 (1964)
24 ліпеня 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдавецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

АЛАІЗА ПАШКЕВІЧ «ЦЁТКА»

М. С. ГАРБАЧОУ:

«НЕ ПАВІННА
У НАШ ЧАС БЫЦЬ
НАВУКІ, ЯКАЯ НЕ
АСЭНСОУВАЕ ТАГО,
ЯКІЯ ПАЛІТЫЧНЫЯ
ВЫНІКІ МОГУЦЬ
МЕЦЬ ТЫЯ ЦІ ІНШЫЯ
ЯЕ АДКРЫЦЦІ
І ДАСЯГНЕННІ. І НЕ
ПАВІННА БЫЦЬ
ПАЛІТЫКІ, ЯКАЯ
НЕ АБАПІРАЕЦЦА
НА ДАСЯГНЕННІ
НАВУКІ, НА ЯЕ
СТРОГІ АНАЛІЗ,
АБ'ЕКТЫЎНЫЯ
АЦЭНКІ
І ПРАГНОЗЫ».

[Выступленне савецкага кіраўніка на сустрачцы з прадстаўнікамі міжнароднага форуму вучоных за спыненне ядзерных выпрабаванняў чытайце на 4-й стар.]

**ПАЎТАРЫЎ ПОДЗВІГ
РУСКАГА ПАТРЫЁТА
XVII СТАГОДДЗЯ**

[«Ліпічанскі «Сусанін»]
стар. 3

**МІЖНАРОДНЫЯ
КАНТАКТЫ
ВЯЛІКАГА БАЛЕТА
СССР**

[«Каб разам рухацца
наперад»]
стар. 7

Партрэт Алаізы ПАШКЕВІЧ (ЦЁТКІ). Лінарыт мастака М. КУПАВЫ. [Матэрыялы, прысвечаныя юбілею паэтэсы, чытайце на стар. 6—7].

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

ВЯРНУЛІСЯ НА ЗЯМЛЮ

Савецкія касманаўты Леанід Кізім і Уладзімір Салаўёў паспяхова завяршылі праграму 125-сутачнага арбітальнага палёту і 16 ліпеня 1986 года ў 16 гадзін 34 минуты маскоўскага часу вярнуліся на Зямлю.

Упершыню ў гісторыі касманаўтыкі адным экіпажам зроблены міжарбітальныя пералёты і выкананы работы на двух пільтуемых арбітальных комплексах.

Праведзены ўсебаковыя выпрабаванні элементаў канструкцый і бартавых сістэм новай станцыі «Мір», адладка і настройка яе апаратуры, дааснашчэнне станцыі прыборамі і абсталяваннем, дастаўленымі на арбіту двума аўтаматычнымі грузавымі караблямі «Прагрэс», а таксама караблём «Саюз Т-15» з арбітальнага комплексу «Салют-7» — «Космас-1686». Першы этап работ на станцыі «Мір» выкананы поўнасьцю.

На станцыі «Салют-7» экіпажам паспяхова ажыццэўлены мнагапланавыя работы ў адкрытым космасе па адпрацоўцы тэхналагічных аперацый з мэтай іх практычнага выкарыстання пры стварэнні ў будучыні складаных буйнагабарытных канструкцый на каляземнай арбіце. Касманаўты завяршы-

лі навукова-тэхнічныя даследаванні, ірадугледжаныя праграмай эксплуатацыі гэтай станцыі.

Пры выкананні праграмы палёту экіпаж праявіў мужнасць і высокае прафесіянальнае майстэрства.

Станцыя «Мір» і арбітальны комплекс «Салют-7» — «Космас-1686» працягваюць палёт у аўтаматычным рэжыме.

Вынікі даследаванняў і эксперыментаў, выкананых у ходзе палёту Леаніда Кізіма і Уладзіміра Салаўёва, знойдуць шырокае прымяненне ў розных галінах навукі і народнай гаспадаркі. Вопыт арганізацыі работы экіпажа на двох арбітальных станцыях на працягу аднаго палёту будзе выкарыстаны пры эксплуатацыі мнагаэтапных пастаянна дзеючых пільтуемых комплексаў са спецыялізаванымі арбітальнымі модулямі.

За паспяховае ажыццэўленне касмічнага палёту Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў двойчы Героя Савецкага Саюза Л. Кізіма ордэнам Леніна, а героя Савецкага Саюза У. Салаўёва ордэнам Леніна і другім медалём «Залатая Зорка».

НА ЗДЫМКУ: Л. КІЗІМ І У. САЛАЎЕУ ў першыя хвіліны пасля прыземлення.

ГОСЦІ З-ЗА МЯЖЫ

ДЭЛЕГАЦЫЯ З ІСПАНІ

У Мінску пабывала дэлегацыя кіраўніцтва прафсаюзнай канферэнцыі рабочых камісій Іспаніі на чале з Марсэліна Камача, генеральным сакратаром ПКРК, якая знаходзіцца ў СССР па запрашэнню ВЦСПС.

Госці былі прыняты ў Беларускай савецкай прафесіянальнай саюзаў. Іх азнаёмлілі з асноўнымі напрамкамі дзейнасці прафсаюзных арганізацый, удзелам рабочых калектываў у кіраванні вытворчасцю, у забеспячэнні найлепшых умоў для працы і адпачынку.

Члены дэлегацыі выказалі падзяку за прадастаўленую магчымасць азнаёміцца з жыццём рэспублікі, інфармавалі аб барацьбе прафсаюзаў сваёй краіны за інтарэсы працоўных.

Прадстаўнікі іспанскіх прафсаюзаў наведлі вытворчае аб'яднанне «Мінскі трактарны завод», дзе пазнаёміліся з вытворчасцю, дзейнасцю прафсаюзнай арганізацыі аб'яднання.

СУПРАЦОУНІЦТВА

ПАДТРЫМЛІВАЕ МІКРАКЛІМАТ

Вынікам шматгадовага супрацоўніцтва Варшаўскага цэнтральнага навукова-даследчага інстытута ацяпляльнага абсталявання «Інсталь» з Мінскім інстытутам санітарнай тэхнікі Міністэрства будматэрыялаў СССР стаў вынайздзены нядаўна вентыляцыйны канвектар. Гэта разнавіднасць радыятара з вентылятарам унутры. Аснашчаны аўтаматычнай рэгуляцыяй падзімання цёплага паветра, ён прыдатны да такіх памяшканняў, дзе патрэбнасць у цяпле з'яўляецца перыядычнай. У іх дастаткова падтрымліваць так званую «дзяжурную» тэмпературу, напрыклад, для папярэджання залішняй вільготнасці. Урачэбныя кабінеты, кіна- і канферэнц-залы з'яўляюцца ідэальнымі месцамі для прымянення канвектараў. І, зразумела, шко-

лы. Тут, на думку спецыялістаў, мікраклімат павінен быць асабліва спрыяльным. Гэта канструктыўнае рашэнне распрацавана і ўдасканалена ў адпаведнасці з рэалізацыяй абедзвюма краінамі праграмы эканомнага выкарыстання цеплавой энергіі.

Сучаснае абсталяванне такога тыпу, якое мае адначасова радыятар і вентылятар, з'яўляецца, з эканамічнага пункту гледжання, вельмі выгадным.

ВОДНЫЯ МАГІСТРАЛІ

ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ

Другое нараджэнне перажывае Дняпроўска-Бугскі канал — важнейшая транспартная магістраль Палесся. Тут закончаны работы па рэканструкцыі фарватэра на 105-м кіламетры суднавага ходу, дзе круты паварот і вузкая гарлавіна служылі перашкодай для грузавых суднаў, якія замаруджвалі скорасць руху.

Ужо цяпер па шлюзавай сістэме перавозіцца грузаў у дваццаць разоў больш, чым у пасляваенныя гады. Асабліва напружаным стаў рух флоту пасля ўводу ў дзеянне мікашэвіцкага вытворчага аб'яднання «Граніт» і яго порта. У сувязі з гэтым павялілася настойлівая неабходнасць расшырыць і паглыбіць рэчышча воднай магістралі. За апошнія гады ўжо рэканструювана амаль 150 кіламетраў суднавага ходу. Канал з 22 метраў расшыран да 40, на метр глыбейшым стаў фарватэр.

АУТАМАТЫЗАЦЫЯ

ПАМАГАЮЦЬ ДЫСПЛЕІ

Адрознаваць два дысплеі прышлі на дапамогу распрацоўшчыкам новых радыёвыябаруў на аршанскім заводзе «Чырвоны Кастрычнік». Калі раней для вываду кіруючай стужкі на зададзены праграму станка з лікавым праграмным кіраваннем канструктар затрачваў поўны рабочы дзень, то цяпер гэтая аперацыя займае лічаныя хвіліны. У працоўнікоў зараз няма прэ-

тэнзій да якасці і дакладнасці фотааблонаў. Значна скарачаны тэрміны перадачы канструктарскай дакументацыі ў цэхі.

Завяршыўшы аўтаматызацыю рабочых месцаў канструктараў, на прадпрыемстве даручаць «электронным алоўкам» выкананне ўсіх чарджных работ. Дысплеі будуць адказваць за ўвесь цыкл стварэння друкаваных плат.

НОВАЯ МАДЫФІКАЦЫЯ ТРАКТАРОУ

АДЗІН ЗА СТО КАСЦОУ

«Мора па калена» мадыфікаваным трактарам маркі «Беларусь», які створаны для работы на рысавых паллях і іншых пераўвільготненых глебах. Павышаную праходнасць машыны набылі дзякуючы новаму рызынаваму «абутку» — яго выпуск асвоілі бабруйскай шыннікі.

Пакрышкі для задніх колаў такога трактара зроблены з меншым пасадачным дыяметрам, але з больш шырокім профілем, раздаліся ў шырыню і шыны прэдных колаў, новы рысунак набыў пратэктар. У выніку трактар стаў больш устойлівым, у руху набыў уласціваці гусенічнага. А вось удзельны ціск яго на глебу, як таго і патрабуе аграагрэхніка, зменшыўся. Цяпер «Беларусь» можа дыскаваць і апрацоўваць палі пад пасевы рысу, весці планіроўку чэкаў, залітых вадой. Незаменны ён і на ўборцы траў на забалочаных лугах. Адзін можа працаваць за сто касцоў.

НІХТО НЕ ЗАБЫТЫ

ГАНАРОВЫ ГРАМАДЗЯНІН МАГІЛЁВА

У далёкім 1944 годзе сын брацкага азербайджанскага народа палкоўнік Аслан Везіраў быў камандзірам 1-й гвардзейскай штурмавой інжынерна-сапёрнай брыгады рэзерву Галоўнага камандавання. Пад яго кіраўніцтвам злучэнне на Проні і Дняпры забяспечвала фарсіраванне рэк, інжынерную разведку, расчышчала дарогі для наступлення танкаў, пяхоты, артылерыі. У саставе штурмавых груп сапёры вызвалі Магілёў, каля пасёлка Казіміраўка на Мінскай шашы стварылі заслон фашыстам, які спрабавалі прарвацца з горада.

Нядаўна 76-гадовы ветэран, кавалер васьмі баявых ордэнаў зноў пабываў на адроджанай беларускай зямлі, на месцах былых баёў на Магілёўшчыне. Герой Савецкага Саюза, дэпутат Вярхоўнага Савета Азербайджана, старшыня рэспубліканскай секцыі Савецкага камітэта ветэранаў вайны атрымаў новае званне — ганаровага грамадзяніна Магілёва.

КУЛЬТУРНЫ АБМЕН

БЕЛАРУСЬ — МАРОКА

У Марока завяршыліся дні культуры Беларускай ССР. Яны былі арганізаваны таварыствам дружбы «Марока—СССР» сумесна з савецкім культурным цэнтрам.

Сотні мараканцаў пабывалі на выстаўцы «Народныя промыслы Беларусі», дзе ўбачылі выдатныя ўзоры выяваў, выкананых рукамі прызнаных майстроў рэспублікі. Жыхары мараканскай сталіцы змаглі азнаёміцца з тэматычнымі фотаэкспазіцыямі і выстаўкай кніг, паглядзець дакументальныя работы беларускіх кінематаграфістаў.

ЖЫВЭЛАГАДОУЛЯ

Сотні калгасаў і саўгасаў нашай рэспублікі спецыялізуюцца на жывёлагадоўлі. Пспехі ў гэтай галіне аграпрамысловага комплексу за апошнія гады відавочныя. Але наперадзе яшчэ шмат задач, аб чым гаварылася на апошнім, ХХХ з'ездзе КПБ. Адна з іх, якую паставіў перад сельскімі працоўнікамі партыйны форум, — атрымаць к канцу дванацатай пяцігодкі па 4 000 кілаграмаў малака ад кожнай каровы. Жывёлаводы калгаса «Ленінскі заклік» Шумлінскага раёна Віцебскай вобласці збіраюцца выйсці на гэты рубаж ужо сёлета.

НА ЗДЫМКУ: дойны статак у калгасе «Ленінскі заклік» Шумлінскага раёна.

Госці з Савецкай Беларусі ў час паездак па краіне наведлі гарады Мекнес, Фес, Касабланка, дзе сустрэліся з прадстаўнікамі міністэрства культуры, кіраўніцтвам асацыяцыі «Культурнае адраджэнне», выкладчыкамі «Школы прыгожых мастацтваў», мараканскімі мастакамі.

ЛЕКАВЫЯ РАСЛІНЫ

НА ПРАМЫСЛОВУЮ ПЕРАПРАЦОЎКУ

Адгрузку лекавай сыравіны на прамысловую перапрацоўку пачаў саўгас «Вялікае Мажэйкава» Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці. Збор, дадушванне і расфасоўка лекавага ўраджаю, вырашчанага больш чым на тры гектараў ворнай зямлі, вядуцца машынамі і ўручную. Ужо адпраўлены фармацэўтычным прадпрыемствам першыя тоны аптэчнага рамонку. А ў хуткім часе калектыв адзінай у рэспубліцы гаспадаркі, якая спецыялізуецца на вырошчванні лекавых раслін, пачне адгрузку календулы, валяр'яну, спарыні, сінохі блакітнай і іншых рэдкіх раслін. Адсюль сёлета паступіць на перапрацоўку каля 270 тон каштоўнай сыравіны.

ПАРА МЕДАЗБОРУ

ДАПАМАГАЮЦЬ ПЧОЛЫ

Надзейнымі памочнікамі земляробаў Палесся сталі міжгаспадарчыя пчаллярскія аб'яднанні. На дагаворных асновах яны даюць магчымасць калгасам і саўгасам выкарыстоўваць пчол для апылення садоў, агародаў, пасеваў канюшыны і грэчкі.

Больш за 500 пчаліных сем'яў Камянецкага міжгаспадарчага аб'яднання і Брэсцкага пчолагадвальніка «папрацавалі» ў садзе саўгаса «Рассвет» Брэсцкага раёна. Для перавозкі вульляў выкарыстоўваліся спецыяльныя трайлеры-кантэйнеравы.

Цяпер апыляльны «цэх» перамясціўся на пасевы белага канюшыны. На ўгоддзях гэтай кармавой культуры багаты медазбор атрымліваюць пчаляры шмат якіх сельскіх гаспадарак Брэсцкага раёна. Успрыяльныя дні пчаляры ледзь паспяваюць аднамоўваць з рамак пахучы мёд. Дзякуючы добрай апыленню павялічваецца ўраджайнасць насеннікаў, павялічваецца спадчыныя ўласціваці насення.

ВЕСТНІ АДУСОЛЬ

АСІПОВІЧЫ. На маляўнічым беразе вадасховішча ля вёскі Вяззе раскінуўся палатачны гарадок для сямейнага адпачынку турыстаў, аматараў водных прагулак і рыбакоў. У іх распараджэнне прадастаўлена летняя гасцініца на шэсцьдзесят месцаў, водныя веласіпеды і лодкі, рыбалоўныя снасці, іншыя бытавыя паслугі. Усе гэтыя клопаты ўзяў на сябе раённы камбінат бытавога абслугоўвання насельніцтва.

ПРУЖАНЫ. Добрай традыцыяй сталі ў раёне святыя вёскі. Такай урачыстае адбылася і ў Вялікім Сяле — цэнтры калгаса імя Святрлова. У Доме культуры сабраліся мясцовыя жыхары і працоўнікі палёў і ферм з навакольных населеных пунктаў.

Былі падведзены вынікі конкурсу на лепшы двор. Сваё майстэрства дэманстравалі сельскія ўмельцы.

Свята завяршылася спартыўнымі спаборніцтвамі і канцэртам хору ветэранаў вайны і працы Пружанскага раёна Дома культуры.

САВЕЦКАЯ ВЁСКА:

САЦЫЯЛЬНАЯ ПАЛІТЫКА ДЗЯРЖАВЫ

ВЫХОЎВАЦЬ АДУКАВАНАГА СЕЛЯНІНА

Кожны трэці рубель інвестыцый у эканоміку накіроўваецца ў Савецкім Саюзе на патрэбы аграпрамысловага комплексу — перш за ўсё на яго тэхнічную мадэрнізацыю і на развіццё сацыяльнай сферы. Зрэшты, правесці нейкую рэзкую мяжу паміж сацыяльнымі, эканамічнымі і выключна вытворчымі праблемамі даволі складана: усё звязана.

Скажам, паскоранае ўкараненне ў сельскагаспадарчую вытворчасць новых дасягненняў навукова-тэхнічнага прагрэсу выклікана перш за ўсё неабходнасцю павышэння прадукцыйнасці працы, павелічэння прадуктова-сыравіннага фонду. Але і праца работніка аграпрамысловага комплексу становіцца больш цікавай, фізічна лягчэйшай, больш прэстыжнай, гэта значыць адначасова з вырашэннем вытворчых праблем паляпшаецца і сацыяльнае становішча селяніна.

Механізацыя ўсіх галін сельскай гаспадаркі, удасканалванне арганізацыі вытворчасці, скарачэнне ручных аперацый немагчымыя без адпаведнага ўзроўню падрыхтоўкі кадраў — кіраўнікоў любога рангу, сельскіх інжынераў і эканамістаў, аграномаў і, зразумела, спецыялістаў масавых прафесій — механізатараў. Гэта таксама адна з найбольш вострых праблем вёскі — у якім бы аспекце яе ні разглядаць. Даступнасць адукацыі, у тым ліку і вышэйшай (а сярэдняй адукацыя моладзі, як вядома, з'яўляецца ў СССР абавязковай), — важная сацыяльная завяёва савецкага ладу жыцця. Але ў сістэме адукацыі ёсць недахоп, які ў вядомай ступені з'яўляецца працягам яе вартасцей. Справа ў тым, што 17-гадовы выпускнік сельскай школы, будучы адукаваным і дастаткова начытаным, ведаючы гісторыю старажытнага свету, сярэдніх вякоў і сучаснасці, маючы паняцце аб вышэйшай матэматыцы, оптыцы, астраноміі і многіх іншых карысных рэчах, не ўмее падаць карову, накар-

міць свінню (калі бацькі не вядуць прысвядзібную гаспадарку), вадзіць трактар і не адрозніць жыта ад пшаніцы. А між тым «мы павінны выходзіць, — гаворыць 90-гадовы патрыярх айчыннага земляробства, усенародна вядомы і ўсенародна паважаны Ц. Мальцаў, — адукаванага селяніна», — робячы аднолькавы націск і на тым, і на другім слове. Іншымі словамі, у сістэме адукацыі ўсіх ступеняў расшырэнне агульнага аб'ёму ведаў не павінна перашкаджаць набывццю працоўных навыкаў, канкрэтнага, прыкладнага сялянскага майстэрства.

Наступнае звязно ўзаемасувязей. Павысіўшы сваю кваліфікацыю, асвоіўшы новую ці сумесную прафесію, савецкі селянін упэўнены не толькі ў тым, што ён знойдзе адпаведную работу, але ў тым, што яго заробтак узрасце. Аднак тут мы выходзім на новую спіраль сацыяльных праблем: чым вышэй грашовыя даходы сялян, чым хутчэй яны растуць, тым цяжэй іх «катаваць». Адчувальны дэфіцыт будаўнічых матэрыялаў і транспартных сродкаў для асабістых патрэб, моднай мэблі, адзення і абутку, высокакаснай бытавой электратэхнікі. Ёмістасць сельскага рынку за апошнія гады надзвычайна ўзрасла: селянін гатовы купіць аўтамабіль, матацыкл, бензапілу ці міні-трактар, цэмент, аконнае шкло ці дахавы матэрыял, дарагі мэблевы гарнітур ці кухонны камбайн. Але гэтага не хапае. У такіх умовах паскоранае рэалізацыя праграмы вытворчасці тавараў масавага попыту і развіццё сервісу становіцца адной з важнейшых сацыяльных праблем.

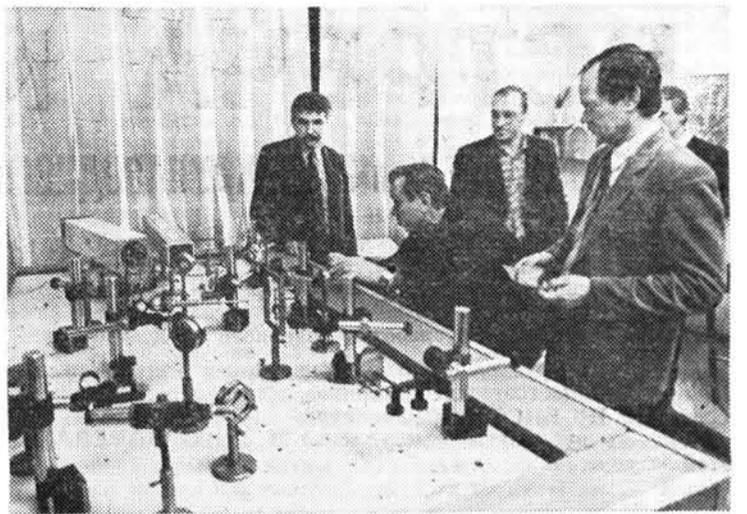
Аб'ёмныя інвестыцыі дзяржавы, нацэленыя на комплекснае паляпшэнне ўмоў працы і быту сялян, — гэты ёсць матэрыялізацыя той актыўнай і моцнай сацыяльнай палітыкі, аб якой гаварылася на XXVII з'ездзе КПСС. Гэта новае паняцце за апошні год трывала зацвердзілася ў палітычнай лексіцы

— у партыйных дакументах, у прамовах савецкіх лідэраў і выступленнях друку.

Аднак не варта ўспрымаць яго спрошчана. Вось пункт гледжання наконт гэтага акадэміка Т. Заслаўскай, аднаго з самых яркіх прадстаўнікоў таго кола вучоных, якія прынялі самыя неспрэчны ўдзел у распрацоўцы новай эканамічнай стратэгіі СССР — стратэгіі паскарэння: «Сацыяльная палітыка ні ў якім разе не зводзіцца да сумы мер па павышэнню дабрабыту народа ці па забеспячэнню гарманічнага развіцця асобы, як гэта часам уяўляецца. Будаваць сацыяльную палітыку трэба так, каб узяць людзей на актыўную працу». Вось у чым корань справы. Менавіта таму так многа гавораць сёння ў СССР аб «чалавечым фактары» — аб ініцыятыве, прадпрымальнасці, самастойнасці ў прыняцці гаспадарчых рашэнняў, эканамічнай адказнасці. Менавіта таму ўзяты курс на паўсямяснае ўкараненне прынцыпаў гаспадарчага разліку (самаакупляемасці і самафінансавання) і калектыўнага падраду (замацавання зямлі і іншых сродкаў вытворчасці за невялікімі калектывамі, нават часам за сям'ямі — на дагаворных пачатках).

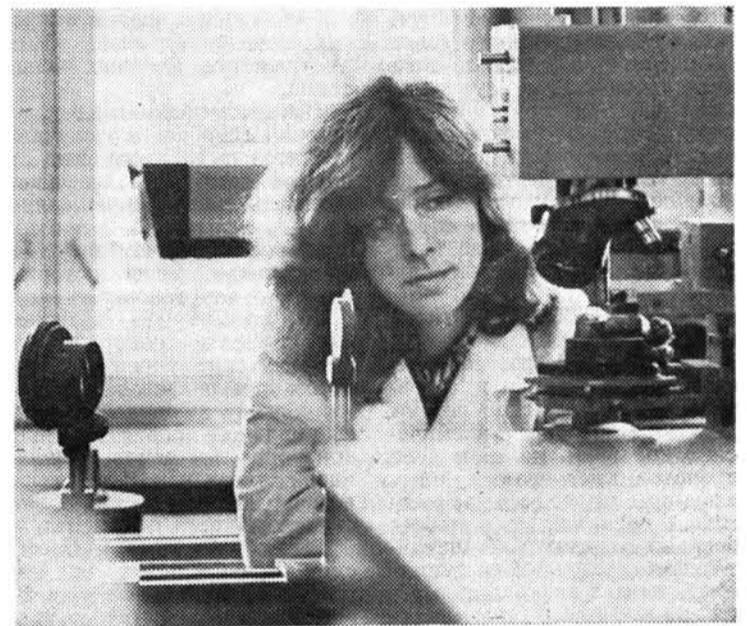
На думку вядомага савецкага эканаміста Л. Абалкіна, «ні самыя магутныя эканамічныя рычагі, ні разнастайныя прыёмы выхаваўчай работы не ў стане замяніць вышэйшай школы ўдзелу ў рэальным кіраванні». Толькі ўключаючыся — з дапамогай гаспадарчага разліку, калектыўнага падраду — у кіраванне вытворчасцю, чалавек выпрацоўвае ў сябе сапраўдныя гаспадарлівыя адносіны да справы. Ад гэтага ў выніку залежыць выкананне планаў развіцця аграпрамысловага комплексу СССР у 1986—1990 гадах і ў наступны перыяд да канца стагоддзя.

Леў ВАСКРАСЕНСКИ.
АДН.

У некалькі разоў узрасла прадукцыйнасць працы на ўчастку лазернай прадукцыі Віцебскага дыяноага камбіната з укараненнем лазернай устаноўкі, прапанаванай вучонымі Віцебскага аддзялення Інстытута фізікі цвёрдага цела і паўправаднікоў АН БССР. Устаноўка ўзяла на сябе работу, якая выконвалася раней уручную з дапамогай разакоў і аб'ёмнага машыны. Вынік навукова-даследчай дзейнасці калектыву віцебскіх вучоных за апошнія дзесяць год — 80 вынаходак. Лазерная тэхніка, абсталяванне, матэрыялы, створаныя ў Віцебску, сёння паспяхова выкарыстоўваюцца ў розных галінах народнай гаспадаркі. Цесныя кантакты ў віцебскіх вучоных устаноўлены з многімі вытворчымі калектывамі вобласці. Распрацоўкі па ўкараненню рэзжучага інструменту знайшлі прымяненне на фабрыцы «Чырвоны Кастрычнік», у аб'яднанні «Маналіт» і на іншых прадпрыемствах. **НА ЗДЫМКАХ:** калектыву віцебскіх вучоных, які ўзначальвае член-карэспандэнт АН БССР доктар тэхнічных навук лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Уладзімір КЛУБОВІЧ (другі злева), рыхтуе эксперымент па галаграфіі; старшы лабарант Наталля РЫБАКОВА прадзіць лазерны спектральны мікрааналіз.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ

ЛІПІЧАНСКИ «СУСАНИН»

У пачатку 1919 года наш край быў вызвалены ад нямецкіх захопнікаў, аднак услед за імі прыйшлі новыя акупанты — белапольскія. Жыццё не стала лягчэйшым. Вялікія падаткі, штрафы, высокія цэны на прамысловыя тавары, выплата даўгоў за зямлю — усё гэта даводзіла сялян да галечы. І так цэлых дваццаць гадоў.

Толькі ў верасні 1939 года пушчанцы, як і ўсе жыхары былой Заходняй Беларусі, атрымалі доўгачаканую свабоду. З'явілася магчымасць вывесці ў людзі сваіх унукаў, даць ім адукацыю. Хаця сам Іосіф Юр'евіч быў чалавекам непісьменным, а сын Іван не змог скончыць нават пачатковай школы, аднак яны разумелі значэнне навукі. Усёй душой прынялі Філідовічы Савецкую ўладу. Але не давялося ім доўга радавацца новаму жыццю. У адзін з сонечных чэрвеньскіх дзён 1941 года прыйшла страшная вестка — вайна! Фашысцкія самалёты з чорнымі крыжамі ляталі над пушчай, абстрэльвалі лясныя дарогі, забівалі людзей. На хутары Іосіфа Юр'евіча добра былі чуваць выбухі, калі немцы бамбілі пе-

раправы цераз недалёкую рэчку Шчару.

У хуткім часе Філідовічы далі прытулак некалькім байцам-чырвонаармейцам, якія трапілі ў акружэнне, іншым дапамаглі ўладкавацца ў знаёмых на суседніх хутарах. І калі вясной 1942 года з'явіліся першыя партызанскія групы, 68-гадовы Іосіф Юр'евіч і яго сын Іван сталі іх бліжэйшымі памочнікамі, сувязнымі, праваднікамі па пушчы. Восенню таго ж года партызаны папрасілі старэйшага Філідовіча выбраць надзейнае месца для размяшчэння партызанскага шпітала. Іосіф Юр'евіч параў адзін астравок сярод незамярзаючага тарфянога балота, размешчаны ў чатырох кіламетрах ад іх хутара. Пазней у шпіталі лячыліся партызаны не толькі з Ліпчанскай, але і з Налібоцкай пушчы. Праваднікамі да яго былі бацька і сын Філідовічы.

У снежні 1942 года пачалася першая блакада пушчы. Фашысты знішчылі разам з жыхарамі вёскі Вялікая Воля, Трахімавічы, Гарадкі, Дубраўка, шматлікія хутары. Прадчуваючы смяротную небяспеку, Іосіф Юр'евіч адпра-

віў свайго сына Івана і малодшага ўнука Лёню ў больш бяспечнае месца да сваякоў за Нёман. Шкада было пакідаць найбольшую цяжкай працай маёмасць, таму на хутары застаўся дзед, нявестка і дванаццацігадовы ўнук Федзя. Спадзяваліся, што старому, жанчыне і дзіцяці небяспека не пагражае. І вось у адну са снежаньскіх раніц 1942 года на іх хутары з'явіліся гітлераўцы. Уварваўшыся ў хату, фашысты патрабавалі ад Іосіфа Філідовіча паказаць месца размяшчэння партызанскага шпітала. Дзед маўчаў. Здавалася, твар яго быў спакойны, толькі крыху пабляднеў, ды вочы блішчэлі ярчэй, чым звычайна. Карнікі вывелі нявестку і ўнука ў двор, прыставілі да сцяны, намерваючыся расстраляць. Іосіф Юр'евіч ціха і цвёрда сказаў: «Адпусціце нявестку і ўнука, я даяду вас да самага месца».

Акінуўшы развіталым позіракам хату, Філідовіч накіраваўся ў лес, а за ім пацягнуліся сотні тры фашыстаў. Карны атрад з мінамётамі, які вёў адважны партызанскі сувязны, доўга блукаў, усё глыбей і глыбей

уцягваючыся ў лясны гушчар. Потым пайшлі незамярзаючыя нават у лютыя маразы тарфяныя балоты. Коні і павозкі карнікаў пачалі правальвацца ў багну. Стала цяжэй. Фашысты зразумелі, што тут для іх яўная гібель: выбрацца з балота ноччу было немагчыма. Яны пазверску расправіліся з Іосіфам Філідовічам.

Зразначаны кулямі труп партызаны знайшлі толькі ў сакавіку 1943 года, калі пачаў раставаць снег. Філідовіч завёў карнікаў за многа кіламетраў у супрацьлеглы бок ад шпітала. Загінуў пушчанскі Сусанін, але сваёй смерцю ён выратаваў жыцці многіх параненых партызан, медыцынскіх работнікаў і абслугоўваючага персаналу. Дзякуючы смеламу ўчынку Іосіфа Філідовіча, шпіталь дзейнічаў амаль да самага прыходу часцей Чырвонай Арміі ў ліпені 1944 года.

Аб народным героі складзены песні, напісаны вершы, нарысы, балоды. Яго подзвіг стаў легендарным. З мэтай увекавечання памяці беларускага патрыёта 5 ліпеня 1980 года ў Дзятлаве быў адкрыты помнік Іосіфу Філідовічу. У мясцовым музеі народнай славы ёсць карціна мінскага мастака-жывапісца П. Свентахоўскага, прысвечаная герою. Імя партызана названа адна з вуліц раённага цэнтра.

Іван КІСЛЫ.

Іосіф Філідовіч у час Вялікай Айчыннай вайны быў сувязным адной з партызанскіх брыгад, што дзейнічала на тэрыторыі Гродзеншчыны. Гэты чалавек, ратуючы партызанскі шпіталь у Ліпчанскай пушчы, паўтарыў подзвіг вядомага рускага патрыёта XVII стагоддзя Івана Сусаніна.

Іосіф Філідовіч — былы селянін-бядняк з вёскі Шаршні Дзятлаўскага раёна. Малазямелле і беднасць прымусілі яго яшчэ ў царскі час перасяліцца ў Ліпчанскую пушчу, дзе ён купіў у памешчыцы ўчастак лесу. Трэба было выкарчаваць шмат асобных дзялянак, каб пасеяць збавіну і пракарміцца. Аднак свайго хлеба Філідовіч не дачакаўся: пасяная глеба не хацела даваць ураджай. Ад голаду ратавалі пабочныя лясныя промыслы: збор грыбоў, ягад, а зімой — выраб драўлянага посуду, грабель, іншага сялянскага інвентару, які збываўся на кірмашах бліжэйшых мястэчкаў.

Пачалася імперыялістычная вайна. Потым дайшлі чуткі, што ў Расіі звергнута царская ўлада і народ стаў гаспадаром краіны, гаспадаром свайго лесу. Жыхары пушчы таксама чакалі прыходу новага жыцця.

ВСТРЕЧА М. С. ГОРБАЧЕВА

С ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ МЕЖДУНАРОДНОГО ФОРУМА УЧЕНЫХ ЗА ПРЕКРАЩЕНИЕ ЯДЕРНЫХ ИСПЫТАНИЙ

В Москве состоялся Международный форум ученых за запрещение ядерных испытаний, в работе которого принимали участие многие видные ученые из 32 стран мира. Присутствовали на форуме ученые разных направлений, которые занимались в свое время разработкой ядерного оружия.

14 июля с группой ученых—инициаторов этого форума—по просьбе иностранных участников встретился Генеральный секретарь ЦК КПСС М. С. Горбачев.

Ниже мы публикуем выступление М. С. ГОРБАЧЕВА на этой встрече.

Прежде всего я хотел бы в вашем лице приветствовать всех участников московского форума ученых. Он посвящен самой жгучей проблеме современности, связанной с сохранением человеческой цивилизации.

Инициатива, которая была реализована на этом форуме ученых более чем 30 стран, исключительно важна, — как и все то, что сейчас предпринимается, чтобы остановить гонку вооружений, начать реальный процесс разоружения.

Мне уже приходилось говорить, но, пользуясь такой встречей, хочу еще раз сказать. До сих пор мы слышим голоса: к чему такая торопливость, к чему такая спешка, может быть, лучше растянуть всю эту борьбу против гонки вооружений на годы и даже десятилетия? Такие суждения ошибочны. Мы подошли к такому этапу в научно-технической революции, когда новые открытия могут еще больше подстегнуть гонку вооружений и создать ситуацию, в которой гораздо труднее будет даже завязать переговоры.

Представим себе, что гонка вооружений перекидывается в космос. Кто вообще поручится, что тогда может произойти? Сейчас пока еще летают десятки спутников и космических кораблей, но то и дело происходят всякого рода чрезвычайные происшествия с ними. А если пойдут эшелоны военных систем? Вычислительная техника или управляет, выдает информацию, но она не занимается тем, по каким причинам что-то там происходит. В результате «решения», от которых зависит судьба и жизнь миллионов, будут приниматься не на политическом, а на техническом уровне. Вся цивилизация окажется заложником техники.

Или возьмите сферу обычного оружия. Достижения науки и здесь создают базу для возникновения оружия, которое по своим поражающим свойствам не уступает ядерному. Кроме того, существует химическое оружие, биологическое оружие. Последствия их применения не менее губительны.

Вот почему все мы у черты, за которой могут начаться непредсказуемые процессы. И надо действовать всем — политикам, ученым, народом.

Утром я получил русский текст декларации участников вашего форума. Сразу хочу высказать свое отношение к этому документу: это — документ ответственный, отвечающий интересам всех стран, независимо от того, к каким политическим системам они принадлежат, всех людей, независимо, к каким политическим организациям они себя относят. Этот документ имеет особое значение в связи с тем, что он составлен и принят компетентными людьми, и принят единогласно, что придает ему еще больший вес.

Результаты вашего форума свидетельствуют о том, что в мире созрели предпосылки для формирования новых подходов, нового мышления для решения главных вопро-

сов — остановить гонку ядерного оружия, заняться разоружением. И начать это, как вы правильно говорите, надо с прекращения ядерных испытаний.

Вы в декларации доводите до сведения всей мировой общности, что все мы стоим перед лицом простой, беспощадной реальности: человеческая цивилизация не переживет ядерной войны. Это предупреждение и своевременное, и убедительное, и требующее высокой ответственности.

Вы ставите вопрос об уменьшении риска ядерной войны, о необходимости активных мер. Советское руководство поддержит этот призыв, согласно с вашим мнением, что первым шагом в этом направлении должно быть прекращение ядерных испытаний.

И в декларации, и здесь на нашей встрече прозвучали убедительные аргументы в пользу того, что возможен контроль над прекращением ядерных испытаний. Это имеет огромное значение, ибо отражает мнение людей, которые знают, о чем говорят.

Мы содействуем и будем содействовать советским и американским ученым с тем, чтобы они реализовали свою инициативу с использованием специальной аппаратуры для контроля за непроведением ядерных взрывов. У меня нет возражений ни против одной строчки вашего документа.

Вы обращаетесь к Советскому правительству: еще раз рассмотреть вопрос о продлении моратория. Ну, во-первых, он действует. И это главное, так что есть еще время и не надо его терять. Естественно, ваше обращение будет самым внимательным образом рассмотрено. Советское правительство примет решение, и вы будете извещены о нем. Но, откровенно говоря, какое оно будет, зависит в значительной мере от того, собираются ли Соединенные Штаты Америки все-таки заняться разоружением.

После встречи с президентом США в Женеве, где мы условились двигаться к тому, чтобы наполнять договоренность реальным, конкретным содержанием, мы так и поступали. Мы продлили мораторий, продлевали его дважды. Приняли программу ликвидации ядерного оружия, рассчитанную на 15 лет. Выдвинули новые далеко идущие предложения по уничтожению химического оружия, включающие меры контроля за уничтожением предприятий, его производящих. Мы предложили огромную программу сокращения обычных вооружений, с тем чтобы снять обеспокоенность у народов западных стран. Наконец, недавно внесли компромиссные предложения на женевских переговорах. Я изложил их в письме президенту Рейгану — они относятся и к ракетам средней дальности, и к сокращению стратегических ядерных вооружений.

Мы, естественно, рассчитываем на адекватную реакцию с американской стороны и со стороны Запада вообще. Пока мы не удовлетворены позицией ни американской ад-

министрации, ни других западных правительств. По прекращению ядерных испытаний — позиция администрации отрицательная. В свое время в качестве аргумента «против» выдвигалась проблема контроля. Теперь, когда она, как мы видим, уже находит убедительное решение, в силу известной позиции Советского Союза и в силу ваших аргументов, т. е. аргументов ученых, ждем, какие же новые доводы для продолжения испытаний будут вытаныты на свет божий. До нас уже доходят рассуждения, что, мол, вообще идея советского руководства о ликвидации ядерного оружия — утопия, т. к. в таком мире, наверное, нельзя обойтись без этого оружия.

Мы не получили пока удовлетворительных ответов и на наши предложения по ракетам средней дальности, по стратегическому оружию. Единственное, что мы получили, — это объявление о том, что ОСВ-2 — мертв. Таким образом, не только не предпринимаются усилия найти и выработать новые международные механизмы, которые поставили бы преграду гонке вооружений и затем заняться разоружением, а ликвидируются последние тормоза этой гонки. СОИ, как оказывается, нужна в том числе и потому, что теперь многие страны способны создать свою ядерную бомбу, и следует, мол, иметь средство противодействия на случай, если какой-то безумец предпримет ядерную атаку или начнет заниматься ядерным шантажом.

Чтобы защитить СОИ, привлекаются аргументы совсем парадоксального характера. И это, увы, находит определенный отклик в кругах ученых и политиков. Говорят, что СОИ — это путь к развитию науки, к новым высотам научно-технического прогресса. Но я вам скажу, что это — мышление наизнанку. Все ставится с ног на голову. Разве мы не можем двигать науку, технологию, все компоненты научного знания, включая создание новых материалов, радиоэлектронику, вычислительную технику, математику и т. д., осуществляя мирные проекты? Программа «Вега» — свежий и убедительный тому пример. Это интереснейший проект. Я слушал академика Сагдеева и других наших ученых, которые его осуществляли с участием зарубежных ученых. Потребовались новые решения, новые материалы. Они были найдены. Потребовались новые решения для того, чтобы обеспечить на огромных расстояниях управление маневрированием сложного аппарата. И это было решено. Потребовалась устойчивая радиотелевизионная связь — это достигнуто. Потребовались новые математические открытия и расчеты при решении такой сложнейшей задачи. И это состоялось. Потребовалось обеспечить точную информацию о ситуации на Венере и у кометы Галлея. И это было сделано.

В проекте участвовало много стран, в том числе западных. Особенно плодотворное сотрудничество у нас здесь с французскими учеными.

Сейчас мы взялись за проблему получения надежного источника энергии. Вопросы энергии, как и продовольствия, экологии, — центральные глобальные вопросы на будущее. Если бы не было проектов, связанных с военным делом, этот мирный проект двигался бы куда быстрее. Недавно от имени Советского правительства Председатель

Совета Министров СССР Н. И. Рыжков представил ООН наши предложения о развитии международного научного сотрудничества в целях мирного использования космоса.

Итак, науку можно двигать на мирном поприще. Аргумент, будто науку и технологию можно развивать лишь с помощью гонки вооружений, — абсурдный аргумент.

Возникает вопрос, ну, а в чем же дело? Кто лишил — бог, что ли? — способности понимать реальность сегодняшнего мира, ядерно-ракетного космического века. Вот эти два человека (показывает на портреты К. Маркса и В. И. Ленина) нас научили тому, что, чтобы разобраться в чем-то по существу, надо стрести всякий мусор с поверхности и выявить мотивы, интересы, которые лежат в основе той или иной позиции.

Чьим же интересам отвечают предложения политических сил, ученых, общественности, настаивающих на сокращении гонки вооружений, на том, чтобы приступить к разоружению и в конце концов уничтожить ядерное оружие? Думаю — отвечают интересам всех народов. А выше интересов нет.

Мы понимаем, могут быть интересы группы стран, которые хотят использовать свою сверхвооруженность для политического давления. Есть другие интересы, я бы сказал, низшего порядка. Существуют интересы военно-промышленного комплекса. Это тоже реальная вещь. Но, во-первых, это не интересы той или иной нации, тем более человеческой цивилизации, и, во-вторых, от прекращения военных исследований и военного производства не пострадали бы ни мирные исследования, ни энергетические исследования и т. п. Те силы, которые сегодня заняты созданием оружия, могли бы плодотворно работать на мирных направлениях. Ни наука, ни предприятия, связанные сейчас с военным делом, не остались бы без дела. Но зато бы выиграли все.

Итак, нужно новое мышление. Нельзя ответить на жгучие вопросы современности, тем более — грядущего века, пользуясь представлениями, характерными для предшествующих столетий, даже — десятилетий, во всяком случае — до появления ядерного оружия и такого разворота научно-технической революции, который наблюдается в последнее время.

Я не хочу навязывать свои суждения, не рассчитываю, чтобы вы их приняли без обсуждения. Мы свои взгляды изложили на съезде. Суть их в двух словах сводится к тому, что все мы живем в ядерно-космическую эпоху, живем в сложном, взаимосвязанном и противоречивом мире. И надо учиться жить вместе, какими бы мы ни были разными. У других стран свой тип демократии, пусть пользуются им на здоровье. Но пусть не покушаются на наше право пользоваться своими демократическими ценностями. Впрочем, это все — подчиненные вопросы.

Главное — мы или выживем, сотрудничая и сохраняя землю, океан, небо, всю окружающую сферу, или доведем цивилизацию до роковых последствий. Надо избавиться от таких представлений, время которых прошло, а именно, что мир — чья-то вотчина. Современный мир — это сожительство народов и государств. Это — множество стран, каждая со своей историей, нахо-

дится на своем этапе развития. Но все должны признать, что каждая страна имеет право суверенно избирать свой тип государственного устройства, вести дела в своей стране независимо.

Мы признаем это и будем действовать соответственно. Но требуем, чтобы это право уважали и другие. Если не признавать суверенного права за каждым народом, за каждой страной, в международных отношениях наступит хаос. Но мало признавать философии, надо и поступать сообразно этому и соответственно действовать. Вы можете быть уверены, что мы будем твердо придерживаться этого убеждения. Вместе с тем мы вовсе не хотим отдать судьбы мира и своей страны, других народов на милость тех, кто рассчитывает диктовать свою волю всему миру.

А когда говорим об Америке, с которой мы все время ведем дискуссии, подчас острые, мы вовсе не рисуем ее какой-то сплошной черной краской или даже в двух цветах: черном и белом. Мы видим Америку реальную, как она есть. И мы знаем, что и в американском обществе много людей, которые разделяют реалистический подход к современным проблемам.

Нужно трудиться и создавать новый тип отношений в международных, в межгосударственных делах. Ни Советскому Союзу, ни Соединенным Штатам не удастся командовать миром. Мир изменился. Если это не признавать, можно сильно ошибиться в политике. Мы исходим именно из этого, и вы убедитесь в этом. Я думаю, что Советский Союз уже дал серьезные аргументы в подтверждение этой точки зрения.

Возвращаясь к теме форума, хотел бы в заключение сказать: полностью согласен с вашим мнением, что прекращение ядерных испытаний было бы очень крупным шагом в правильном направлении — к прекращению гонки вооружений и совершенствованию ядерного оружия. В конце концов — к его ликвидации.

Здесь прозвучала мысль в пользу того, чтобы этот ваш форум не стал единственным актом, чтобы инициативная группа продолжала работу. Полезный пример в этом смысле представляет инициатива советских и американских врачей. Началось ведь с них, началось, разовой встречи, а вылилось в движение, очень влиятельное движение компетентных людей. И думаю, если ученые, связанные с другой областью, с техникой, продолжат начатые в Москве усилия, будем только приветствовать.

Я очень доволен этой встречей и, самое главное, ее духом и содержанием. Надо, чтобы политика и наука сейчас, как никогда, сотрудничали. Не должно в наше время быть науки, не осмысливающей того, какие политические последствия могут иметь те или иные ее открытия и достижения. И не должно быть политики, не опирающейся на достижения науки, на ее строгий анализ, объективные оценки и прогнозы.

Я за союз политики и науки. От этого будет выигрыш у каждого государства и во внутренних делах, и в решении таких проблем, о которых мы с вами сегодня беседуем.

Благодарю вас. Надеюсь, что дело, которое вы начали, будет развиваться и получит поддержку у всех, кто обеспокоен нынешним положением в мире.

ТЕЛЕРЕПОРТАЖ ІЗ КРОВЕНОСНОГО СОСУДА

Телевизионный анализатор параметров микроциркуляции крови, созданный специалистами из Научно-исследовательского института телевидения (г. Ленинград), помогает в ранней диагностике сердечно-сосудистых заболеваний.

Пациент кладет палец руки под объектив прибора, положение на микроскоп. На экране стоящего рядом монитора появляется изображение, напоминающее схему местности, разрезанной извилистыми руслами рек и ручейков. Это многократно увеличенные мельчайшие сосуды ногтевого ложа.

Но какая может быть связь между пальцем и сердцем? — Самая прямая, — говорит руководитель группы гемодинамики Всесоюзного кардиологического центра Академии медицинских наук СССР Идрис Алмазов. — Нарушения в работе капилляров ногтевого ложа отражают многие заболевания, в том числе ишемию сердца, гипертонию, атеросклероз. Врач и раньше обращал внимание на руки больного: изменения цвета кожи, отечность могли быть признаком нарушения кровообращения, заболевания сосудов. Но взгляд его не мог проникнуть в скрытый мир капилляров. В этом ему помог капилляроскоп. Кардиологи получили возможность по нарушениям периферического кровообращения проследить за развитием сердечно-сосудистых заболеваний.

Один из образцов телевизионного анализатора параметров микроциркуляции проходит сейчас клиническую проверку во Всесоюзном кардиологическом центре. Установка состоит из микроскопа, телевизионной камеры, микропроцессорного устройства (оно автоматически измеряет и обрабатывает результаты исследований) и соединенного с ним дисплея. Изображение сосудов пальца вблизи ногтя с большим увеличением передается на телевизионный экран. Врач наблюдает сосуды не только визуально, но и тут же, на дисплее, получает объективную информацию о них, например, о диаметре капилляров, линейной скорости кровотока. Причем любой момент исследования, заинтересовавший специалиста, можно перевести в «блок памяти», снять на пленку, получить результаты наблюдения в цифрах.

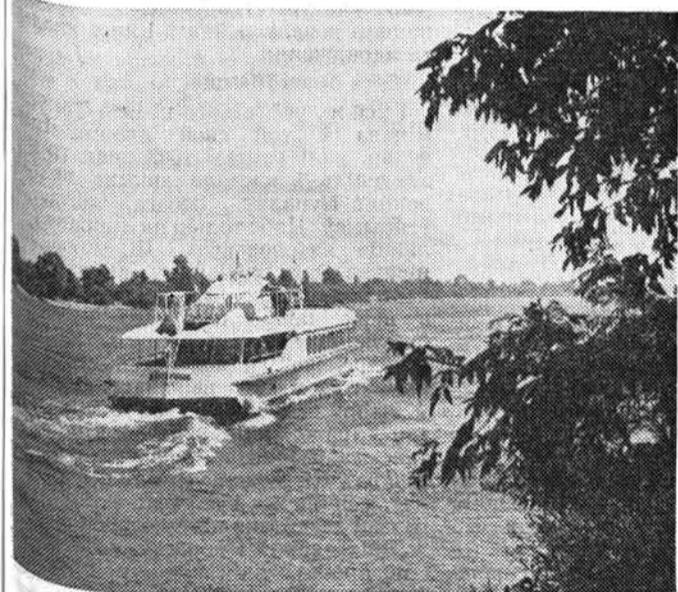
Наиболее информативна, по мнению специалистов, конъюнктивитива — слизистая оболочка глазного яблока. Глазные болезни могут быть следствием различных и незаметных «сбоев» в работе организма. В частности, сосудистых заболеваний, когда нарушается питание данного участка, нормальный обмен между тканями и кровью. И это хорошо видно с помощью капилляроскопа со специальной оптической приставкой. Окулист, исследуя конъюнктиву, нередко подсказывает терапевту диагноз или направление лечения.

Но почему именно конъюнктивитива глаза и ногтевое ложе выбраны для изучения? Если есть изменения в микроциркуляции крови, они есть и на других участках кровообращения. В капиллярах как в капле воды отражается система кровообращения в целом, они — связующие звенья между артериями и венами. Через их тончайшие стенки проходит фильтрация кислорода, питательных веществ, шлаков. И если сердце не справляется со своими функциями, это отражается и на капиллярах. Более того, многие сердечно-сосудистые заболевания именно с их болезненного изменения начинаются. Ногтевое ложе и конъюнктивитива — как бы окошки, в которых эти изменения хорошо видны, они наиболее удобны для наблюдения.

На телеэкране — видеозапись осмотров нескольких пациентов. Вот капилляры здорового человека — они вытянуты и по форме похожи на шпильки для волос. Видно, как быстро, непрерывно струятся по ним ручейки крови. А вот — какие-то петли, крючки, извивы. Медленно ползет, проталкиваясь по петлистому руслу, кровь, местами образывая заторы. «Это явное нарушение периферического кровообращения», — поясняет Идрис Алмазов, — характерное для атеросклероза. Кровоток прерывистый — элементы крови порой слипаются, образуя как бы монетный столбик, сосуды расширены, извиты».

Интерес к исследованию конъюнктивитивы проявляют сейчас и невропатологи: изменения в ней отражают процессы, происходящие и в микрососудах мозговой оболочки. Правда, одинаковая картина может быть при разных заболеваниях, нет резких отличий, специфичных для определенной болезни. Поэтому медики считают капилляроскопию хоть и важным, но не основным, а вспомогательным методом в диагностике.

А.П.

Прыпяць каля Нароўлі.

Фота І. КУРМАНОВІЧА.

[Працяг.

Пачатак у № 28, 29].

Менавіта ў гэту хвіліну сяржант нервова закруціў галавой. Яго таксама захапіла песня, і забыўшыся на свае абавязкі, ён міжволі натуральна паддаўся гэтай стыхійнай віхуры эмоцый. Яна падхапіла і панесла яго ў незнаёмы свет, які раней ён лічыў чужым і нават варожым. Але беганіна ля сцэны, наэлектрызаваная зала вывелі яго з гэтага чароўнага здранцвення. Сяржант раптам успомніў, дзе ён і дзеля чаго тут знаходзіцца. А калі зразумеў, што ён тут нясе службу, аж перапужаўся: у зале тварылася чорт ведае што! Можна гэта якраз той момант, калі яму пара ўмяшацца ў ход падзей?

Паліцэйскі імгненна схпіўся адной рукой за кабуру, другой

бы вытлумачыць. Але такое рабілася з ім упершыню, нешта даходзіла да яго сьвядомасці.

Канцэрт у Сан-Францыска прайшоў з незвычайным поспехам. Калі назаўтра мы прыехалі ў Лос-Анджэлес, нас сустракалі фразай: «Ведаем, нам ужо званілі сябры. З нецярпеннем чакаем выступлення ў нас». Ніякіх эксцэсаў не адбылося. Відаць, тыя, хто пагражаў, не прыйшлі. А без завадараў і астатняга дробязь, якая можа і мела намер зрабіць нам непрыемнасць, не адважылася на гэта. Атмасфера добразычлівасці, узмоцненая сілай уздзеяння мастацтва, панавала на тым вечары.

Людзі, абмяркоўваючы амаль што кожны нумар праграмы, уздыхаючы, што дзве гадзіны праляцелі, як адно імгненне, а

Плоцк — горад над Віслай, сьляны сваёй старасветчнай і сучаснасцю, асабліва нафтапрацоўчым комплексам. Вечарам — выступленне ў памяшканні гарадскога драматычнага тэатра. Зала набіта бітком, рэакцыя публікі незвычайна прыхільная і цёпла, шчырая і прыязная. Хто-хто, а артысты адчулі атмасферу адносін з першага позірку, кінутага па радах. Гэта дадало ахвоты вылажыцца, выдаць з сябе ўсё, на што здатны. А глядачы ў адказ не хавалі ўзрушэння, патрабавалі, прасілі, малілі — ну яшчэ песню, ну яшчэ танец!

Скончыўся канцэрт пазней звычайнага. Артысты без сіл, але шчаслівыя не спяшаліся ісці ў гасцініцу «Плоцк», якая мясцілася побач з тэатрам, амаль што вугал да вугла, хаця

Вацлаў МАЦКЕВІЧ

Канцэрт з... паліцэйскім

выхпіў дубінку і, нібы чорная пантэра, ускочыў на пругкія ногі. Жанчына з «Русарта», што абяцала яму падаць знак у час небяспекі або правакацыі, здзіўлена глянула на сяржанта — яна таксама была пад уздзеяннем песні. І калі раптам зразумела, што паліцэйскі можа ўмяшацца без патрэбы і сапсаваць агульны настрой, імгненна ўчпілася яму за руку і пасадзіла на месца.

— Не трэба! — сказала яна, шчыра ўсміхаючыся паліцэйскаму. — Нічога не трэба рабіць! Усё ў парадку. Усё — о'кэй!.. Я ж сказала: падам знак, калі што.

Канцэрт набіраў вышыню. Паміж залай і сцэнай перакінуўся мост даверу і ўзаемаразумення. Сцэна дарыла радасныя хвіліны гэтым людзям: нагадала ім пра Радзіму і вечны абавязак чалавека перад ёй, гаварыла кожнаму нешта важнае, выклікаючы яго на шырае праяўленне пачуццяў; высокая мастацтва ачышчала душы, кідала ў сэрцы зерне дабрата, любові і мудрасці.

Зала не раз зрывалася бурай воплескаў і сівіту, што па-амерыканску азначала вышэйшую пахвалу, радавалася і перажывала, усміхалася і плакала, глыбока ўздыхала і трывожылася, упадала ў задумленне.

Першую палову канцэрта сяржант, збіты з панталыку незвычайнай рэакцыяй публікі, ніяк не мог уцяміць, калі і што яму рабіць: хапацца за дубінку ці разам з усімі біць у далоні і крычаць «брава». Ён зіркаў у бок прадстаўніцы «Русарта», але тая нязменна гаварыла:

— Усё ў парадку, сяржант. Усё о'кэй!

К канцу вечара паліцэйскі падабрэў, паспакайнеў. У яго калючых вачах не тайлася больш падазрэння. У іх з'явіўся выраз радаснай стомленасці, нейкага дзіцячага здзіўлення. Другую палову канцэрта Боб, забыўшыся пра свае абавязкі і ўсё навокал, сядзеў расслаблены ў крэсле і спакойна слухаў выступленні нашых артыстаў. Гэта быў ужо не паліцэйскі, нягледзячы на афіцыйны мундзір, а звычайны амерыканец, якому нечакана так пашанцавала: першы і можа апошні раз трапіць на канцэрт савецкіх спевакоў і музыкантаў. Кожная песня, арыя, п'еса для баяна ці цымбал прыносіла яму непадробнае задавальненне, звычайную чалавечую радасць і рабіла з ім, з усёй яго істотай нешта дзіўнае. Што гэта — ён пакуль і сам не мог

такое свята ў іх жыцці бывае надта ж рэдка, паціху, не спяшаючыся пакінуць залу, разыходзіліся.

Паліцэйскага папрасілі зайсці да адміністратара «Русарта», каб разлічыцца з ім.

— Вельмі вам удзячны, сяржант, за паслугі, добра, што мы не мелі лішняга клопату. Бачылі? Усё прайшло як нельга лепей... Калі ласка, атрымайце дзевяноста долараў...

Боб Рэніф здзіўлена зірнуў на адміністратара і адмоўна пакрыціў галавой. Адміністратар гэта зразумеў па-свойму.

— Але ж мы з вамі так дамовіліся?! Плаціць больш мы проста не маем магчымасці.

— І не трэба, — сказаў паліцэйскі. — Я не вымагаю большага. Не трэба плаціць. Я не магу з вас узяць ні цэнта.

— Чаму? Вы ж сумленна зрабілі дзевяноста долараў. Вы патрацілі дзве гадзіны часу.

— Мне прыемна было патраціць гэты час... Вось каб так кожнае дзяжурства! Я адмаўляюся ад грошай і гатоў вам заплаціць па самай высокай цане за такі чудовы канцэрт. Можна, адзіны ў маім жыцці. Перадаць савецкім артыстам, што я вітаю іх і глыбока ім удзячны... Калі будуць у вас яшчэ госці з Расіі, не забудзьце пра мяне. Нават, калі вам не патрэбен будзе паліцэйскі.

МАЛАДЫМ — МНОГАЯ ЛЕТА!

Аб гэтай падзеі, напэўна, яшчэ і сёння ўспамінаюць многія жыхары Плоцка. А што тады казаць пра Сулімаў, Лешка і Сільвію? Для іх той вечар — памяць на ўсё жыццё. І не толькі таму, што тады яны гулялі сваё вяселле.

Адбылася тая падзея ў 1982-м годзе, у час Дзён беларускай літаратуры ў Польшчы. Акрамя дэлегацыі нашых пісьменнікаў, якую ўзначальваў вядомы палякам не менш, чым беларусам, Максім Танк, у Польшчу прыехаў і Беларускі народны хор. Прыехаў, праўда, у няпоўным саставе, нешта з паўсотні спевакоў, танцораў і музыкантаў, на чале са сваім кіраўніком і дырыжорам, заўсёды энергічным, для кожнага даступным, як бацька, простым і жыццярэдасным Міхасём Дрынеўскім.

Засталіся ззаду Варшава, дзе хор выступаў на ўрачыстым адкрыцці Дзён беларускай літаратуры ў Палацы культуры і навукі, канцэрты для рабочых у Лодзі. Дарога прывяла хор у

Міхась Дрынеўскі і панукаў жартам: «Дзяўчаты, хлопцы, вячэра сьтыне!»

На вячэру прыйшоў Баляслаў Русінак, старшыня мясцовага аддзялення Таварыства польска-савецкай дружбы, іншыя яго актывісты, мастакі, акцёры. Нашы хлопцы і дзяўчаты сцішыліся за сталамі: на тварах адбівалася стомленасць, як у касцоў па пакосе ці жней. Міхась Дрынеўскі моўчкі прымаў кампліменты за ўдалае выступленне хору, а сам у думках «пракручваў» яшчэ раз канцэрт ад пачатку да канца, строга аналізуючы кожны нумар.

Усіх напаўняла пачуццё гордасці: мы прадстаўляем тут, у нашых суседзях, свой народ, прадстаўляем яго ў песні, агністым танцы, задумлена-пяшчотнай мелодыі цымбал. Гордасць і годнасць ад таго, што наўкол толькі і чуеш:

— Які таленавіты калектыў!..

— Што за прыгожыя строі!..

— Як многа агульнага з нашым «Шлёнскам»!..

У зале, за першым радам сталаў, быў невялікі «пятачок» — танцавальны круг. Над ім узвышалася сцэна, дзе, як і ў кожным рэстаране, выступалі музыканты. Відаць, у іх быў ярка перапынак, таму што сцэна пуставала. На «пятачку» таксама ніводнай пары — якія ж танцы без музыкаў! Але не прайшоў і пяці хвілін, як сцэна ажыла — маленькі аркестр і спявачка працягвалі сваю работу.

«Пятачок» пачалі запайняць пары. І тут мы ўбачылі, як па праходу між сталаў да танцавальнага круга рушыла сапраўдная працэсія. Наперадзе ішлі малады з маладой, за імі сваты і дружкі, бацькі жаніха і нявесты. У бакавой зале рэстарана гулялі вяселле. А танцаваць ішлі сюды, бо толькі на «пятачку» можна было пусціцца ў скокі — тут іграў аркестр.

Музыканты прывіталі маладых маршам Мендэльсона, а потым для іх быў першы вальс. Спявачка падарыла ім песню. Па тварах жаніха і нявесты разлілася радасць і збянтэжнасць.

Каму першаму прыйшла да галавы гэтая думка, не ведаю, але сярод артыстаў хору пачалося незразумелае ажыўленне. За адным сталом аб нечым пашапталіся, за другім, падышлі да трэцяга.

[Заканчэнне будзе].

ГЭТА БЫЛО ЖЫЦЦЁ

Цяпер, калі я думаю пра Цябе, мне ўжо не абавязкова браць у рукі кнігу з адным толькі словам—знакам Задзяка—на вокладцы: «Цётка». Цяні тваёй душы—Сымоны і Сцяпаны са Старога Двара, васілішкаўскія прыгажуні Касі і змардаваныя лёсам Міхаські, Пецябургскія і Віленскія студэнты, рабочыя і салдаты—прыходзяць самі і ўваскрашаюць перажытае, здаецца ж, не мною, але ўсё ж кожным з нас, сённяшніх, далёкае Тваё Жыццё.

Баюся пачуць папрок: рамантычная ідэалізацыя. Але кожнае рамантычнае нараджэнца найперш праз вялікую духоўную пакуту, вялікі боль. І ўжо толькі пасля праз іншыя пачуцці і адчуванні—гордасць, самасвядомасць, пасталенне.

З чаго гэта ў Цябе пачыналася?

Спачатку ўспыхнула ярка чырвоная зорка, дробна распырскалася, разляцелася ў бакі чорнымі мошкямі. І тут жа—то абрываючыся, то зноў мацнеючы—у вушы ўкінуўся няцерпны звон. Спачатку востры, як шыла, ён працяў наскрозь усю галаву, ажно пацягнула ў вачах і цяжка было вытрымаць, устаць на ватных нагах. Потым боль пачаў разбухаць і мацнець, павялічвацца, як надзьмуты шар,—завінеў усё мацней і мацней, распіраючы ўласную абалонку, і раптам лопнуў на самай высокай ноце. Наступіла цішыня. Як кароценькая перадшышка. І тады ўнутры аглушанай і нязвычайна вялікай галавы, у розных яе куточках пачалі ўзнікаць дзіўныя прывідныя малюнкi. Ледзь не да самых Тваіх вачэй наблізіліся абліччы знаёмых і незнаёмых ці толькі аднойчы недзе бачаных людзей. Яны адразу ж загаварылі. Але загаварылі ўсе разам і таму вельмі гучна. Цэлая зала розных слоў. Насланне... Вада-спад... Бясконцаць!

«Вочы—неба... Броў—чарненька... Гараць шчокі... З губ—маліны... А галоўка як бы жытам, як пшаніца каласамі... Залаціцца над грудзямі...»

І ўсё ж не—такое ўжо надыходзіла пазней. Калі Ты адвучыла сваё на курсах у Прозаравай у Вільні і збіралася ехаць у Пецябург, перажыўшы цэлую чвэрць стагоддзя і больш паловы свайго жыцця.

Ніколі не паверу, што Ты пачала пісаць такой сталай, дарослай. Бо вершы пішуцца яшчэ ў маленстве. Калі мелодый гукаў снуюцца ў паветры, як матылі ці сныжынкi. Калі паззія ўбіраецца і ў душу і ў цела праз само бачанне і адчуванне свету.

Калі б хто з нас, сённяшніх, ведаў, колькі напісаных Табою вершаў так і засталася за мяжой незваротнасці!.. Была б магчымасць іх усіх сабраць, атрымаўся б немалы аб'ёмна том.

...У адным са сваіх данясенняў у Вучэбную акругу рэктар Пецябургскага ўніверсітэта пісаў: «Спяванне рэвалюцыйных песень цяпер стала звычайнаю з'яваю на ўсіх студэнцкіх вечарах. Спявалі і раней, але цяпер і змест песень больш адкрыты, і спяваюцца яны не ў ціхіх кутках, а па магчымасці на эстрадзе ці ў агульнай зале з тымі, хто сабраўся. Так было на ўніверсітэцкім вечары, на вечары так званых Лесгафтаўчак...»

Курсь кіраўніц і выхавальніц фізічнай адукацыі П. Лесгафта ў Пецябурзе, на якіх Ты вучылася з 1902 па 1904 гады, сталі школай выхавання грамадзянскай годнасці.

Бачыла многае. У лёгкіх брычках «на гуме»—«белападкладанцыя» студэнты і прыгажуні ў сукенках ад Ворты, у бляску вітрын шакаладныя пліткі Блонера, фінікі, грушы «Казанова». На афішы—лёгка басаногая фігурка знакамітай Дункан. Сляпяныя куканы гарадавых—паверх шынялёў нацягнуты кажухі—каля вогнішчаў на беразе замёрзлай Нявы, а ўздоўж разведзенага моста санны пераезд на Васіліўскі востраў з убітымі ў лёд сляпамі, на версе якіх ледзь бліскалі ў тумане ліхтары. Страшная навальніца ў канцы мая 1903 года, калі на горад паліў град велічыняю з галубінае яйка. А недзе праз месяц—шыкоўны эскорт кананерак на Неўцы і каля помніка Пятру салдаты ў форме пярэўскай пары. І ў Казанскім саборы служба ў гонар святкавання 200-годдзя Пецябурга.

І тут жа аб'ява:

«Учора раніцаю селянін Сямён Пухіроў разразаў дрот на жалезнапракатным заводзе, што знаходзіцца пад нумарамі 7—18 на Малой Зяленінай...»

Сёлета ў ліпені мы адзначылі 110-ю гадавіну з дня нараджэння слаўнай дачкі беларускага народа, паэтэсы-рэвалюцыйнеркі Алаізы Пашкевіч (Цёткі). Імя яе навечна застанецца ў гісторыі Беларусі у памяці нашчадкаў. Творчасць Цёткі, духоўнай пераемніцы Багушэвіча і папярэдніцы Купалы, Коласа, Багдановіча, пясняры першай рускай рэвалюцыі, мела вялікі ўплыў на фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці беларусаў.

Алаіза Пашкевіч пражыла нядоўгае — усяго 40 гадоў — але яркае жыццё. Пасля заканчэння Віленскай прыватнай жаночай гімназіі В. Прозаравай вучылася на вышэйшых адукацыйных курсах П. Лесгафта ў Пецябурзе. Потым настаўнічала. У 1904 годзе здала экстернам экзамены за поўны курс у Аляксандраўскай жаночай гімназіі. Працуючы ў Вільні, арганізавала рабочыя і жаночыя гурткі, выступала з рэвалюцыйнымі правамі на мітынгах. У 1905 — фельчар Нова-Вілейскай лясчэбніцы, дзе стала членам падпольнай рэвалюцыйнай арганізацыі, вяла агітацыю, распаўсюджвала пракламацыі сярод сялян. У 1906 годзе эмігрыравала ў Галіцыю, была вольнай слухачкай філасофскага аддзялення Львоўскага ўніверсітэта. Захварэўшы на сухоты, выехала ў Закапанэ. У 1911 годзе вярнулася на радзіму. У Мінску ў 1914 годзе кіравала часопісам для дзяцей і моладзі «Лучынка». Займалася рэвалюцыйнай прапагандай сярод рабочых. У час імперыялістычнай вайны — міласэрная сястра на фронце, потым — фельчар у тыфозным бараку.

У 1906 годзе выдала зборнікі вершаў «Хрест на свабоду» і «Скрыпка беларуская», асобныя вершы з якіх у 1905 годзе друкаваліся як рэвалюцыйныя лістоўкі. Цётка — аўтар першай пасля буквары чытанкі «Першае чытанне для дзетак беларусаў».

Багаты на падзеі лёс Цёткі, яе творчая спадчына і цяпер натхняюць літаратараў, мастакоў, музыкантаў.

Прапануем увазе чытачоў эса пісьменніцы Валянціны Коўтун, прысвечанае Цётцы.

Трапіў леваю рукою пад прэс...

«Усе хворыя рожаю... Мужчыны — у Абухаўскую, жанчыны — у Аляксандраўку».

І абурэнне зямства: эпідэмія тыфусу перакінулася ў навакольных вёсках, забіраючы ў магільныя тысячы людзей. Вінаватыя — баякі і бясшпартныя, якія былі выпушчаны з «прадварылак» ужо хворымі і такім чынам разнеслі эпідэмію.

Ты была ў гэтых бараках, трупярнях, гарадскіх фільтрах. І не толькі на экскурсіях, але і працавала там, зарабляючы капейчыну, змагаючыся за самастойнасць.

Хто гэта адразу ж на прыездзе ў Пецябург назваў Цябе фанатычкаю? («Беларуска то ж!») Але ўсё тое, што здавалася некаму ўпартым фанатызмам, толькі загнула крык, што сілаю рваўся знутры. Бо ўжо нельга было бачыць, як Твой народ, спрацаваны і цёмны, пад прымусам сталана-чальнікаў (і без прымусу) запіраецца ўсяго свайго роднага і падшываецца пад чужыя апараты. Бо хто гэта вытрымае?

Рэвалюцыя прыходзіла разам з разуменнем неабходнасці сацыяльнай і нацыянальнай разнаволенасці сярмяжнага мужыка, прыходзіла ў рабочай блузе і сялянскай світцы, разам з родным словам. Калі хочаш дасягнуць вялікай мэты, з народам трэба гаварыць на мове народа. Гэтай ісціне Ты была верная да канца.

Рэвалюцыя прыходзіла ў студэнцкіх спрэчках, на тайных сходках і ў адкрытых выступленнях рабочых супраць паліцэйскай сістэмы, на пасяджэннях Беларускай рэвалюцыйнай грамады, якая пазней была названа сацыялістычнай. Усё гэта цяпер стала гісторыяй і адпаведна зафіксавана ў энцыклапедычных слоўніках на роднай мове, на мове народа, за свабоду якога Ты палымела ўсім сваім жыццём.

Зноў спыняю сябе... Патэтыка! Але яна ж таксама прыходзіць і правярэцца болей у душы.

Гэта той самы боль, з якім Ты пасля крывавага падзеі 1905 года, ужо ў Вільні, усклікнула: «Цара павесіць трэба! Трэба...»

Твае вершы, адзін з якіх набраны літарамі Твайго лёсу: «Хрест на свабоду», сталі дзецьмі Рэвалюцыі.

Ты жыла Рэвалюцыяй, была яе дачкай і сястрой, Твая душа ўздыхнула з падлегкаю: нарэшце будзе народу воля. Ты хадзіла па вуліцах разбэрханай Вільні і гаварыла такія правомы, якія запальвалі сэрцы работніц агнём веры і барацьбы, і якія пасля Ты ніяк не магла ўспомніць. Усё паглыналася хваляваннем.

«Мы дамо! Мы—сіла! Мы—права!»

Твае героі не былі прыдуманымі метафарычнай фантазіяй. Твой Мацей дыхаў гэтак жа цяжка, як і Ты, ужо падточаная хваробай, сніў тое ж, што і Ты, марыў таксама аб вядомым—аб зямлі і волі.

«Мужыцкая доля», «Музыкант беларускі», «Мора», «Пад штандарам», «Бунтаўнік», «Мае думкі», «Сыноч маленькі», «Родная вёска», «Вяско-

вым кабетам», «З чужыны», «Лучынка», «Присяга над крывавамі разорамі», «Асеннія лісты»...

Чаму пазней, пасля паражэння рэвалюцыі і ўцёкаў у Львоў, Ты так часта ўспамінала Пецябургскае перадзім'е 1903 года? Скажу дакладней: 12 лістапада. Навадненне. На дахах камяніц—снег. Амаль увесь Васіліўскі востраў затоплены. Па вуліцах пльывуць карыты, дзіцячыя калісачкі, крэслы, дровы, шапкі снегу. Ледзь паспела разам з усімі падняцца з першага паверха на другі. У адной лёгкай сукенцы і незашнураваных чаравіках. Паўдня чакала, калі прыйдзе чарга ў човен выратавальнай каманды. Прапускала жанчын. З дзецьмі і без дзяцей. Нарэшце, у чоўне, калі нехта накінуў Табе на плечы курчак, раптам адчула, як балюча замерзлі ногі.

Ці не пасля гэтага ў Цябе сталі найперш мерзнуць ногі? У Львове—таксама. Сядзелі са Свяніцкім у летнім Стрыўскім парку, жавалі хатнюю кілбасу, слухалі салаўёў і ўслых думалі, як лепш аформіць дакументы для паступлення ў Львоўскі ўніверсітэт. Была зябка...

Але яшчэ столькі дарог Заходняй Еўропы трэба было абхадзіць: Закапанэ і Кракаў, Дрэздэн і Венецыя... «Мамачка, хачу нешта табе сказаць, але не паверыш так адразу пасля маіх лістоў, дай хіба вушка: мамачка, нідзе так не пекна, як у нас». Гэта быў ліст з Трыесту. «Прывіраю, калі сядзімо мы з табой на нашым прыгарадку ў даліне, ля рэчкі, бягуць загоны сывага аўса; па ручаю ляжыць палоска бела-ружовай грачыхі і ніжэй вусаты ячмень упраецца пазалацеўшымі загонам ў канюшыну. Альбо як бульба наша сінімі кветкамі ківаецца на сонцы. Чырвоныя шчаўі бягуць межамі. Мядункі, смалынкi, іскры гудуць пчоламі; купальскае зелечка кругом пахне...»

Лячыла хворыя грудзі, вылежвала пакутлівыя прастуды і прыступы задухі ў прастай гуральскай хаціне, нацягаючы да падбародка худую коўдру і слухала, а ці не адарэліся ногі... Але гэта былі толькі хвіліны. Імгненні. Хоць яны і доўжыліся днямі, тыднямі, месяцамі, гадамі.

**Душа была ў агні!
Покі думка рве да неба,
Покі скрыдал не зламалі,
Покі трэба душы хлеба,—
Будуць струны байчэй граці,
Будзе смых вострой хадзіці,
Будзе скрыпка паслушнейша.
У песні можна пераліці
Усё найлепша, наймілейша;
У песні можна даць пяруны,
Песняй сэрца рваць на часці;
Крэпкі толькі б былі струны,
Я заграла бы аб шчасці!**

Адчай мяжуе з максімізмам. Але найперш—адчай. Праўда, невядома чый—твой асабіста ці маленькага сынка беларускага. Недзе каля гадоў... Не, пасля гадоў трыццаці пачала адчуваць, што ўжо часцей і непрыкметней для самой сібе ўліваецца ў чужыя вобразы, якія забіраюць у душы ўсё.

Татульку, я хачу чытаць;
Татульку, хачу свет пазнаць;
Татульку, ехаць хачу праз моры;
Татульку, пабачыць хачу горы.

Гарачкавы максімізм адступіў перад разважлівасцю, калі дыпламатычна вяла ў Львове справу аб надрукаванні сваёй першай чытанкі для беларускіх дзяцей, сваіх вершаў.

Магутныя фігуры людзей-багоў і фантастычных коней, фантазаў у Рыме, здавалася, былі апушчаны на зямлю з самога Алімпу і бясконца абліваліся серабрыстым патокам вечнага патапу. Яны давілі на свядомасць сваёй каменнай велічнасцю, яны ўзносілі сваім аб'ёмным рэальным характарам.

Адукаваная жанчына, якая вучылася ў Пецябурзе, Львове, Кракаве, закахана слухала высокія тоны голасу знакамітай прымадонны Стральскай і шліфавала сваё артыстычнае прызначэнне (прырода дала і гэта!). Ты потым дзівілася сама сабе ў звычайным Гродзенскім мястэчку, куды нарэшце даставалася з трупай аматараў. Ставілі «У зімовую ноч» Ажэшкі. На імпрэвізаваанай сцэне. Табе, Крапівіце (людзі чамусьці заўсёды бачылі Цябе старэйшаю за гады), амаль пасля кожнага спектакля вясёлы прыгажун Ігнат Буйніцкі аціхла клаў на разгарачаны лоб халодны кампрэс. Ці проста сваю руку. І Ты падала ў забыццё кароткага адпачынку перад новаю дарогай і ўяўны смуглатвары гандальер з Венецыі скаліўся да Цябе жоўтымі зубамі, разманьштыта падмаючы над каналам Чырвонае вясло.

Ці даходзяць да народа твае друкаваныя вершы? У гэтым Ты сумняваешся. А вось што слова, прамоўленае з вузенькай дашчанай сцэны, да яго даходзіць—гэта Ты бачыла сама. Барацьба за народ вялася разам з народам.

«Усяго найлепшага пасылаю з Гэтабарга. У дарозе вельмі дрэнна вядзецца: маю бабу-таварку муж адзывае дахаты, змаркоціўся, каб яго маманка. Мусіць, адна пайду на Нарвегіі. Як згіню—не шкадуцьце...» Гэта—з ліста 1914 года Браніслава Эпімаха-Шыпілу. Перад самай вайной. Якую Ты сустрэла ў Вільні. Сустрэла, аднак, на самай справе яшчэ раней, калі ездзіла да брата. Салдаты паказалі месца, дзе паручнік Юзік Пашкевіч быў пахаваны, дапамаглі расказаць магіль, знайшлі тры прастрэленыя шынялі, у якіх і загарнулі цела. Хацела завезці яго дахаты, але давалося пахаваць у Гродна.

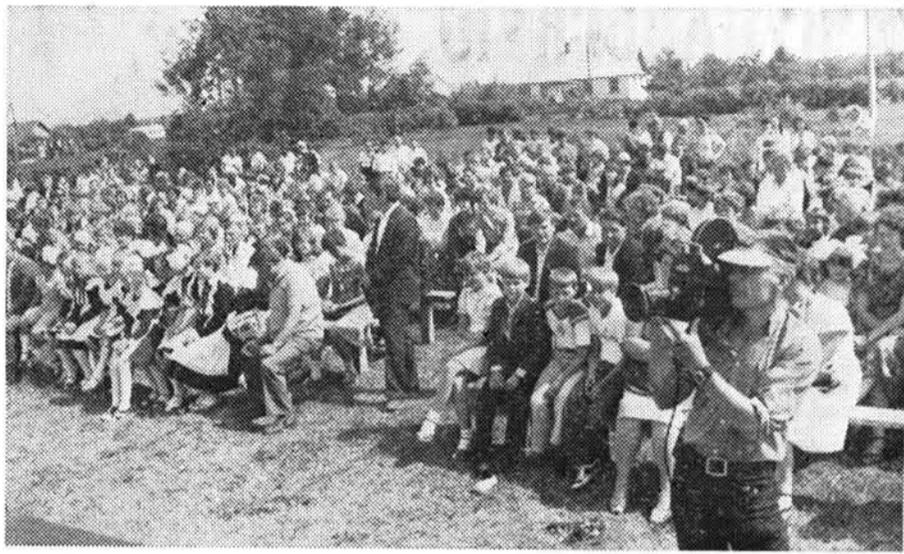
Сталая, дзёрзкая, самаахвярная жанчына, Ты ніколі, нідзе не пераставала быць паэтэсай. Але сумленне Твайго таленту было настолькі актыўным і балючым, што на першы план выступіла дзеянне, справа: рэвалюцыя і выгнанне, зборнікі вершаў і чытанкі для дзяцей, тэатральная труппа, ладжанне дзе толькі можна беларускіх школ, рэдагаванне першага часопіса для моладзі «Лучынка», дарога ў вёскі ў вёску да хворых тыфам...

Было зроблена столькі работы, што яе цяпер не назавеш нават подзвігам. Гэта было нешта значна большае, глыбейшае, гістарычна і сацыяльна прадвызначанае. Сімвалічнае для развіцця ўсёй нашай дарэвалюцыйнай літаратуры, культуры і адукацыі. Для ўсяго нашага рэвалюцыйнага і нацыянальнага адраджэння.

Гэта было Жыццё.

І ўсё ж, усё ж каго ці што Ты ўспамінала ў той свой апошні зімовы вечар, калі раптам тыфозная гарачка адпусціла і настала хвіліна прасвятлення? Купалу? Любага паэта, які ўспрымаў Цябе толькі як «акравак маманкі», як след агню? Ці, можа, Браніслава Эпімаха-Шыпілу, да якога так часта звярталася па розных справах а некаг нават напасла прасіць аб брыльянткі у завушніцу... А ну ці прыслаў жа? Ці можа, успомніла з Вільніны вагон, у якім выязджала з Вільні ў Львоў, хаваючыся ад арышту? Ці той гарачы пацалунак каханья, які таксама Ты зведала, адчула, адпачу-талася? Ці, можа, успомніла ўздумаўшы нас, сённяшніх і заўтрашніх, убачыла вачамі развітання і сустрэчы...

Якіх сяброў і ворагаў, якія справы і недаробкі, якія пакуты і радасці ўспомніла Ты, на канцы жыцця, — родная, незамыная, незабыўная, бліжэйшая ўсім нам Паэтэса, Алаіза... Алаіза Сцяпанавіч...

З УДЗЯЧНАЙ ПАМЯЦЦЮ — НАШЧАДКІ

Грамадскае рэспублікі шырока адзначыла юбілей Цёткі. З гэтай нагоды ў Доме літаратара ў Мінску адбыўся ўрачысты вечар. А на радзіме паэтэсы, на Гродзеншчыне, прайшло свята паэзіі. У ім прыняла ўдзел дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Беларусі, мясцовая інтэлігенцыя, вясковыя працаўнікі і школьнікі.

Святкаванне пачалося ў Астрыне, дзе ў 1901 годзе Цётка працавала настаўніцай. Тут памяць аб слаўтай зямлячцы ўшанавана помнікам. Да яго падножка былі ўскладзены кветкі. Потым удзельнікі свята наведалі музей у памяшканні школы, што носіць імя Алаізы Пашкевіч. У гэтым музеі ёсць і унікальныя экспанаты.

Напрыклад, «Першае чытанне для дзетак беларусаў», выдадзенае суполкай «Загляне сонца і ў наша аконца» ў 1906 годзе.

Святкаванне працягвалася ў Шастаках, дзе жылі бацькі Алаізы Пашкевіч. Сотні людзей сабраліся ў вёсцы Стары Двор. Тут паэтэса пахавана, тут на ўскраіне вёскі, сярод някідкай у сваёй прыгажосці беларускай прыроды стаіць надмагільны помнік. На паэтычным мітыngu прагучалі вершы, прысвечаныя пяснярцы, якія чыталі Пятрусь Макаль, Юрка Голуб, Данута Бічэль-Загнетава, Генадзь Дзмітрыеў. Астрынскі народны тэатр паказаў

удзельнікам свята спектакль «Прысяга над крывавамі разорамі» па матывах твораў Алаізы Пашкевіч. Выступалі народныя музыкі, гучалі песні.

НА ЗДЫМКАХ: на літаратурным мітыngu выступае Д. Бічэль-Загнетава; ушанавец памяць Цёткі прыйшлі жыхары навакольных вёсак; дэлегацыя пісьменнікаў ускладае кветкі да помніка Цёткі ў Астрыне; выступае Астрынскі народны тэатр. Сцэна са спектакля «Прысяга над крывавамі разорамі»; магіла Цёткі ў вёсцы Стары Двор.

Фота А. КАЛЯДЫ.

МАСТАЦТВА НЕ МОЖА РАЗВІВАЦЦА ІЗАЛЯВАНА

КАБ РАЗАМ РУХАЦЦА НАПЕРАД

У сёлетнім, 210-м сезоне ў Вялікага балета так многа гастролей, што на роднай сцэне ў Маскве труп дае спектаклі ўсяго два-тры месяцы. Ужо прайшлі гастролі па гарадах Савецкага Саюза, за мяжой — у Венгрыі, Чэхаславакіі, Аўстрыі. Наступны маршрут — Аргенціна, Бразілія... А галоўны балетмайстар Юрый Грыгаровіч пабываў яшчэ і ў Рыме, дзе паставіў

«Лебядзінае возера» Чайкоўскага, і ў Парыжы на пасяджэннях ЮНЕСКО, куды ён быў запрошаны як прэзідэнт Міжнароднага камітэта танца.

Юрый ГРЫГАРОВІЧ па просьбе карэспандэнта Агенцтва друку Навіны расказвае аб міжнародных кантактах Вялікага балета, аб развіцці і значэнні культурнага абмену.

рактэрна ў развіцці балетнага майстэрства?

— Тое, што ўсе пластычныя сістэмы жывуць не ізалявана, яны ўзаемазвязаны. Яны, натуральна, захоўваюць свае галоўныя характэрныя прыкметы, але ў класічным танцы, напрыклад, можна ўбачыць прыёмы мадэрна, і наадварот. У любым відзе танца сустракаюцца элементы фальклору, гэтай па-сапраўднаму невычарпальнай крыніцы для балетмайстраў. Такое ўзаемапрапіканне і ёсць вынік шырокіх міжнародных кантактаў.

Для сённяшняга дня характэрна вельмі развітая віртуозна танцавальная тэхніка. І зноў-такі гэта — зносіны паміж рознымі балетнымі школамі, у выніку чаго знаходкі адных артыстаў становяцца здабыткам іх калег у іншых канцах зямнога шара.

Што яшчэ вельмі важна. Для сучаснага балетнага спектакля глыбокая думка, актуальная

ідэя, праблема сталі аснова творчымі. І трэба сказаць, сучасны балетны тэатр імкнецца ўвасобіць у жыццё гэтыя задачы. Відовішча, якое не здольна задаволіць духоўную патрэбу, а толькі радуе вока прыгажосцю, у наш час наўрад ці каго-небудзь можа захапіць. І калі сёння мы можам гаварыць аб развіцці і змястоўнасці балетнага мастацтва, то гэта вынік узаемных намаганняў розных школ, што з'яўляецца выдатным вынікам іх зносін. І Вялікі тэатр унёс немалы ўклад у творчыя сувязі. Толькі за апошнія дзесяцігоддзе ён пабываў у 25 краінах, у некаторых па некалькі разоў.

— Што вы можаце сказаць аб перспектывах культурнага супрацоўніцтва паміж СССР і ЗША?

— Балет Вялікага тэатра запрошаны на гастролі ў ЗША ў 1987 годзе. Рэпертуар яшчэ будзе абмяркоўвацца, але ўжо ёсць пажаданне, каб мы пры-

везлі нашы новыя спектаклі: «Раймонду» Аляксандра Глазунова і «Залаты век» Дзмітрыя Шастаковіча.

Калі гаварыць аб маім асабістым удзеле ў культурнай праграме, то справа ідзе так: сёлета ў ліпені ў ЗША, у Джэксоне прайшоў чарговы Міжнародны конкурс артыстаў балета. Старшыня журы — вядомы амерыканскі харэограф Роберт Джофры. Я ж быў запрошаны яго сусаршынёй. У гэтым конкурсе ўпершыню (ён існуе не першы год) прынялі ўдзел савецкія артысты — салісты Вялікага тэатра Ніна Ананіяшвілі і Андрэй Ліепа. Трэба сказаць, што амерыканскія танцоўшчыкі — пастаянныя ўдзельнікі Міжнароднага конкурсу артыстаў балета ў Маскве.

У свой час паміж СССР і ЗША быў вельмі інтэнсіўны культурны абмен. У СССР пабывалі ўсе буйныя амерыканскія балетныя трупы: Джорджа

Баланчына, Роберта Джофры, Лючыі Чэйз, Хасэ Лімона... Некаторыя не адзін раз. Балет Вялікага тэатра тройчы гастраліраваў у ЗША — у 1966, 1975, 1979 гадах.

Так што рускія і амерыканцы дастаткова добра ведалі творчасць аднаго і гастролі нашы выклікалі вялікі інтарэс публікі. Мы спадзяемся, што зноў да гэтага вернемся.

ЗША — адна з краін, якой належыць прыярытэт у развіцці танца мадэрн. Але цяпер там вельмі развіта і класічная школа. І ў гэтым у амерыканцаў ёсць агульны з намі карані. Адна з буйнейшых труп «Нью-Йорк сіці балет» створана і выгадавана Баланчыным, выхаванцам Пецябургскай балетнай школы. Труп «Амерыкен бале тэатр», якая заваявала славу пад кіраўніцтвам Лючыі Чэйз, нараджэннем сваім абавязана рускаму танцоўшчыку Міхаілу Морджіну. Нямаюць пецябургскіх педагогаў працавалі ў Амерыцы і выхавалі выдатных танцоўшчыкаў. Агульнасць і разам з тым самабытнае адрозненні — што можа быць лепш? Толькі ў гэтым выпадку наш інтарэс адзін да аднаго ніколі не аслабе.

Але справа не толькі ў прафесійных момантах. Балет — мастацтва, дзе адкрываецца душа чалавека, душа народа, значыць, балет можа дапамагчы людзям лепш зразумець адзін аднаго.

Санія ДАУЛЕКАВА.

ЗНАЧЭННЕ міжнародных культурных кантактаў цяжка пераацаніць. Чалавек не можа жыць без сувязей, мастацтва не можа існаваць ізалявана. Сустрэчы, абмены, гастролі ўзбагачаюць, натхняюць, дапамагаюць далейшаму руху наперад. Я кажу, у тым, што я скажу, няма нічога асабліва новага, але кожны раз яшчэ і яшчэ раз пераконваешся, як гэта ўсё важна. Аснова творчасці — талант, але веды, эрудыцыя, культура — неабходныя ўмовы яго развіцця. А яны набываюцца не толькі з кніг ці са зносін з тым ці іншым відам мастацтва, але і з жывых зносін.

СССР — краіна класічнага танца. Сёння свет перажывае сапраўдны «класічны» бум. І гэты адзначыць: у многіх краінах артысты вучацца класічнаму танцу па сістэме перадаваў савецкага прафесара харэографіі — Агрыпіны Ваган-най.

Але ў кожнай краіне — свой самабытны нацыянальны фальклор. І ў гэтай сувязі ўсе вучацца адзін аднаго, таму што без ведання народных танцаў цяжка ўявіць сучаснага балетмайстра. У розных краінах развітыя сцэнічныя віды танца: мадэрн, джаз, свабодная плясцэнка... Без валодання гэтым спецыяльным сучаснаму харэографам таксама немагчыма абысці-

— Што сёння найбольш ха-

СПОРТ

У КУПАЛЬСКУЮ НОЧ

Купалле, гэтае старажытнае народнае свята, якое нарадзілася многа стагоддзяў назад, не страціла сваёй прыцягальнай сілы і сёння. У ноч на Івана Купалу ў гарадах, гарадках і вёсках Беларусі і ў нашы дні гараць купальскія вогнішчы, гучаць купальскія песні.

На гэтых здымках вы бачыце святкаванне Купалля ў Заслаўі, невялікім гарадку, які знаходзіцца ў 25 кіламетрах ад беларускай сталіцы. Яго арганізавалі работнікі мясцовага музея рамёстваў і народных промыслаў. На старажытным замчышчы каля храма сабралася некалькі соцень чалавек: прыехалі мінчане, жыхары суседніх вёсак, прыйшло шмат заслаўскага людю. Сучасная моладзь абрала самыя цікавыя, самыя відовішчныя бакі купальскага свята. Тут было і карнавальнае шэсце, і песні, і карагоды, і разнастайныя конкурсы, у якіх прымалі ўдзел і малыя,

і дарослыя. Конкурсы на самага дужага хлопца, на самую прыгожую дзяўчыну. Дзяўчаты таксама падрыхтавалі пірагі, і быў праведзены конкурс на самы смачны купальскі пірог. Людзі, якія прыйшлі сюды проста з цікавасці, «на гадзінку» як глядачы, самі становіліся ўдзельнікамі свята. Нават калі ўжо сцягнула і на небе высыпалі зоркі, разыходзіцца ніхто не збіраўся. Песні, скокі, вясёлы смех, мноства агнёў... Усю ноч гуляла Купалле на старажытным замчышчы ў Заслаўі. Вядома, найбольшай актыўнасцю на свяце вызначалася моладзь. І гэта не толькі ў Заслаўі, паўсюль і на ўсіх Купаллях. Так яно было і даўней. Менавіта з маладых хлопцаў і дзяўчат утвараецца «ініцыятыўная група», якая ва ўсім задае тон, вядзе Купалле. Па колькасці яна можа складацца і з дваццаці, і са ста чалавек — усё залежыць ад маштабу свята.

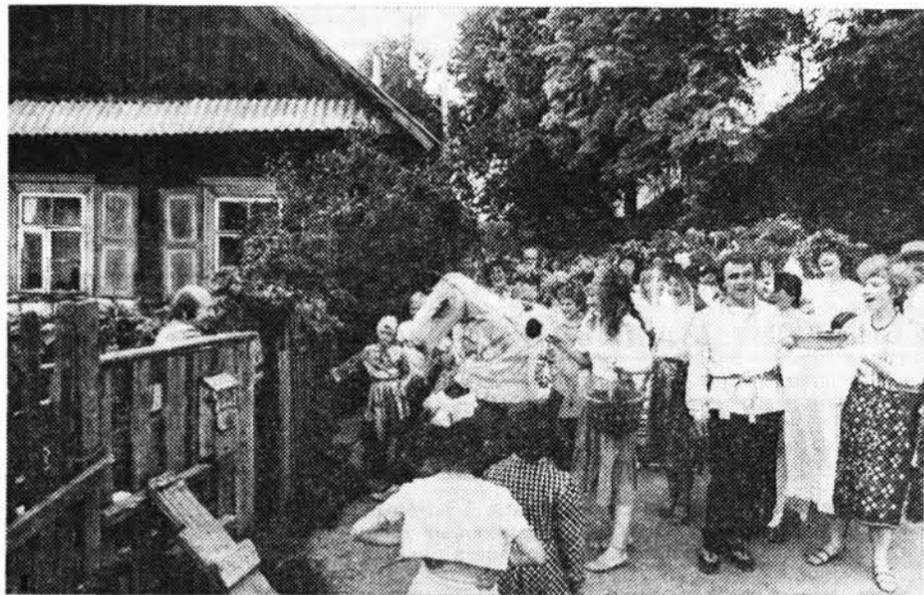
Хто ж гэтыя маладыя людзі? Па роду сваёй дзейнасці толькі нямногія з іх маюць дачыненне да мастацтва. Большасць жа займаецца самымі рознымі справамі. Тут і студэнты, і рабочыя, і інжынеры, і вучоныя... Іх аб'яднала любоў да культурнай спадчыны свайго народа, імкненне зберагчы і перадаць дзецям духоўны набытак продкаў. Гэта перш за ўсё. Але для моладзі Купалле — гэта яшчэ і вясёлае, вельмі відовішчнае свята, авіянае рамантычнымі легендамі і паданнямі. Сучасныя рытмы, асабліва жыццё ва урбанізаваным горадзе, патрабуюць такога вольна-

хату да прыроды, да мастацтва з глыбокімі каранямі... Дарэчы, гэта тычыцца не толькі Купалля. Тут жа, у Заслаўі, наладжваюцца і Каляды, і Гуканне вясны, на якія таксама збіраецца шмат людзей і, зноў жа, пераважна моладзі, якая цікавіцца і палітыкай, і рок-музыкай, і футболам... І якая да таго ж выдатна спявае купальскую песню.

Ігар МЯНЧУК.

НА ЗДЫМКАХ: святае шэсце; Купаліна — Вольга ДЗЕМКІНА; запрашэнне на Купалле; купальскае вогнішча на старажытным замчышчы.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

РОДАМ З МСЦІСЛАЎШЧЫНЫ

Старажытны Мсціслаў і яго наваколле — радзіма альбо даўгачасны прытулак многіх людзей, што пакінулі свой след у навуцы і гісторыі Беларусі. Усе ведаюць імёны Пятра Мсціслаўца і Сцяпана Іванова (Палубеса), Івана Насовіча і братоў Прахавых, Максіма Гарэцкага і Аркадзя Куляшова. Шмат мсціслаўцаў плённа працавалі і працуюць зараз у розных галінах нашай навуцы і культуры. Аднаму з іх — вядомаму фізіку Паўлу Кабеку прысвечана кніжка Георгія Юрчанкі «На мсціслаўскай зямлі ўзгадаваны», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Навука і тэхніка».

Павел Кабека доўгі час быў кіраўніком навуковай школы ў галіне фізікі цвёрдага цела, сябрам і супрацоўнікам такіх вядомых вучоных як А. Іофе і І. Курчатаў.

Нарадзіўся будучы вучоны на Мсціслаўшчыне ў невялікай вёсачцы Кудрычы, потым вучыўся ў Віленскай і Мсціслаўскай гімназіях, у Маскоўскім універсітэце, але скончыць яго перашкодзіла першая сусветная вайна. Пасля вучобы ў Горацкім сельскагаспадарчым інстытуце Павел Кабека ў 1925 годзе трапляе ў Ленінградскую фізіка-тэхнічную лабараторыю, дзе і становіцца сапраўдным навукоўцам. У 1935 годзе ён паспяхова абараняе доктарскую дысертацыю, а ў наступным атрымлівае званне прафесара. У 1952 годзе вучоны выдае манаграфію прысвечаную аморф-

ным рэчывам. Гэта праца і зараз не згубіла свайго навуковага значэння.

Кніга Г. Юрчанкі падрабязна раскрывае этапы навуковай дзейнасці Паўла Кабека. Прычым Г. Юрчанка ўпершыню падае бібліяграфічны спіс навуковых прац вучонага.

Алег ТРУСАЎ.

ЧОРНЫЯ БУСЛЫ

Перапіс чорных буслоў праведзен на Палессі. Яшчэ дзесяць год назад чорныя буслы гнездаваліся толькі ў аддаленых урочышчах. Занесеная ў Чырвоную кнігу птушка лічылася знікаючай. Комплекс прыродаахоўных мер садзейнічаў таму, што за апошнія гады колькасць яе павялічылася ў дзесяць разоў. Зарэгістравана больш за 80 месцаў знаходжання чорных буслоў у Столінскім, Ганцавіцкім, Лунінецкім, Брэсцкім, Бярозаўскім, Кобрынскім і іншых раёнах. Змянілася асяроддзе іх пражывання. Усё часцей яны з'яўляюцца на палях, каля меліярацыйных каналаў. А параўнальна ж нядаўна птушкі сяліліся толькі ў дзікіх лясах па суседству з забалочанымі нізінамі.

Цяпер у гняздоўях падростаюць вывадкі, птушаняты пачынаюць спрабаваць крылы. Лесаводы, аматары прыроды вядуць за імі назіранне, ахоўваюць калоніі.

За некалькі дзён да заканчэння Гульніў добрай волі ў Палацы спорту ў Лужніках адбыўся баль фігурыстаў. Пад гукі вядомай ва ўсім свеце «Кацюшы» савецкія і амерыканскія спартсмены выканалі сумесна танец. Нумар выклікаў буру апладысmentaў перапоўненага Палаца.

«Гэта была выдатная ідэя, — сказаў чэмпіён свету Брайтан Байтана, — нам танец не проста спадабаўся. У ім, мне здаецца, адлюстравалася настрой усіх спартсменаў, якія сабраліся для дружэлюбнай сустрэчы на Гульніях добрай волі».

Пакідаючы гасцінню Масквы, удзельнікі свята спорту выказвалі сардэчную падзяку гаспадарам. Бо Гульні, як падкрэсліў агульную думку прэзідэнт Федэрацыі валеійболю Перу Рамос Мантойя, іх арганізацыя — вышэй усёй пахвалы. Усё было прадугледжана да дробязей, нам ва ўсім ішлі насустарч, папярэджвалі любое наша жаданне...

Семнаццаць дзён гарэў агонь Гульніў у Маскве. «Ад дружбы ў спорце — да міру на Зямлі» — такі іх дэвіз.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
 МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
 ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80; 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдання ЦК КП Беларусі. Зак. 1204